

1965
NOVEMBER
LAPKRITIS
Nr. 9

KARYS

KARYS

1965
Nr. 9 (1416)

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis	Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas	Atskirus skyrius redaguoja:
Redakatoriaus pavaduotojas — Jonas Rūtenis	Administratorius — Leonas Bileris	P. Petrušaitis — Tremties Trimitas
Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas	Leidžia — L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius	Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje
		Kunigunda Kodatienė — Šaulė Tremtyje

TURINYS

J. Rūtenis — Savanorius prisiminus	viršelis
A. Rėklaitis — Lietuvos kariuomenė	257
A. Budreckis — Kosciuškos sukilimas Lietuvoje	258
R. Liormonas — Spalio 9-ji, 1920 m. Vilniuje	267
Butegeidietis — Iš Lietuvos nepriklausomybės kovų	269
Suomių - Sovietų 1939 - 1940 m. karas	274
Tremties Trimitas	276
Šaulė Tremtyje	278
Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje	284
K r o n i k a	285

ATSTOVAI: Baltimore	M. ŠIMKUS	Los Angeles	O. ZADVYDAS
Chicago	A. REKLAITIS	Philadelphia ..	A. IMPOLĖNAS
Cleveland	L. LEKNICKAS	Australija	V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Boston, Mass. — "Baltic Florists"

Brooklyn, N. Y. — J. Pašukonis

Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Margi-
niai", H. Naujoks, "Parama", K.
Rožanskas, G. Šilingaitė, J. Virpša,
Kareckas, Edv. Štangenbergas.

Detroit, Mich. — V. Perminas
— S. Malinauskas

Grand Rapids, Mich. — J. Belinis

Kenosha, Wis. — B. Juška

Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas

Newark, N. J. — Kazys Trečiokas

Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — Z. Orvidas

Toronto, Ont. — Augustinas Kuolas,
P. Misevičius

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew
Surrey

AUSTRALIJOJE:

A. Kubilius — 131 Crozier Avenue,
Edwardstown, So. Australia

P. Mažylis — 1 Taroonga Court,
Norlane, Vic.

L. Vasiliūnas — 26 Gwynne St., Firle,
So. Australia

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB
Centro Lituano, Plaza Principal de
La Vega, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A. Subscription \$6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

KARYS

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 9 (1416)

LAPKRITIS - NOVEMBER

1965

LIETUVOS KARIUOMENĖ

A. REKLAITIS

1918 m. lapkričio 23-ji diena ženklina svarbų ir reikšmingą faktą Lietuvos valstybės istorijos raidoje. Tą dieną pirmuoju karo vadovybės įsakymu buvo oficialiai patvirtintas atkūrimas, iš vergijos į laisvę žengiančios, Lietuvos kariuomenės.

Jau 45 metai praėjo nuo tos istorinės datos. Minint kariuomenės sukaktį, dažnam kyla klausimas, ar verta ją minėti. Juk mūsų kariuomenė 1940 metais neapgynė Lietuvos nuo Sovietų Rusijos agresijos. Ir net simboliškai agresoriui ji nepasipriešino. Todėl kartais kalbama, girdi, laisvės praradimo kaltininkai yra karo vadai, kariuomenė, kariai. Į tokius kaltinimus žvelgiant iš laiko perspektyvos ir iš politinių įvykių raidos kiekvienam iš mūsų šiandieną turi būti aišku, kad, jei kariuomenė ir būtų pasipriešinusi visu savo svoriu ir visos tautos remiama, Lietuva vistiek būtų buvusi okupuota šimteriopai stipresnio priešo. Tačiau, jei mūsų kariuomenė būtų gavusi vyriausybės įsakymą priešintis, ji tą uždavinį būtų vykdžiusi, nežiūrint į tai, kad laimėjimui jokių vilčių nebuvo. Tačiau tokio įsakymo jai vyriausybė nedavė. Gi pati kariuomenė, savo iniciatyva, karo pradėti negalėjo. Tai būtų nedrausmingas veiksmas, nesuderintas su tautos valia ir valstybės konstitucija. Laisvės praradimo priežastys glūdi ne kariuomenėje, ne Lietuvos valstybės blogoje politikoje, bet susidariusioje tuo metu tarptautinėje situacijoje, kurios Lietuva negalėjo pakreipti nepriklausomybės išgelbėjimo naudai.

Lietuvos atkurtos kariuomenės metinė sukaktis yra didžioji mūsų tautos ir valstybės šventė. Ta proga tauta prisimena savo praeitį, žygius, kovas, laimėjimus, o taip pat ir nepasisekimus. Pagerbiam žuvusius dėl laisvės. Iš savo tautos praeities pasisemiame stiprybės ir pasimokome ateičiai. Mūsų tautos karžygių: karių, savanorių, partizanų, šaulių ir kitų, neuniformuotų tautos sūnų ir dukterų, Laisvės kraujo

BAL. BRAZDŽIONIS

ŽODŽIAI "KARIUI"

*Tu gimei, kai savanoriai narsiai kovėsi ...
Kai Maironis šaukė drąsiai, vis pirmyn!
Daugiau nebenorim svetimų vergovės ...*

*Tu išskleidei lapus broliams kariams ...
Žydėjai laimingai Laisvės metais!
Tu įdiegei kovos dvasią visiems laikams ...*

*Kai kraštą sukaustė raudoni slibinai ...
Ir rankas suvaržė, akis užspaudė!
Jie paskelbė mirtį Tau amžinai ...*

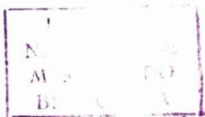
*— Tu atsibudai Hitlerio kryžiaus naguos ...
Ir švieteji kariams karų sukūry!
Ir klausei, kas Lietuvą beišvaduos? ...*

*— Daug Tavo draugų užgeso pakely ...
Ir Sibiro taigose ir Berlyno griuvėsiuose!
Nemaža krito partizanų kovos ugnų ...*

*Tu atgimei Amerikos žemėj laisvai ...
Teik viltį kovoj sugrižt atgalios!
O brangus "Kary", gyvuok amžinai! ...*

aukų prisiminimas, jų pagerbimas ir įvertinimas sudaro Kariuomenės Šventės esminę programos dalį. Toji šventė — tai gražių ir kilnių mūsų tautos ir valstybės tradicijų šventė. Tai mūsų ryžto, kovos dvasios, tėvynės meilės ugdymo ir skatinimo tradicija. Tą šventę švęsti yra mūsų visų pareiga, jei norime būti gyva, ryžtinga, kovojanti tauta. Tiek lietuvių tautos, tiek kitų tautų istorijos tyrinėjimas rodo, kad tik kovojanti tauta nežūsta. Jei ji kartais laisvę praranda, tai vėl ją atgauna bekovodama sutelktomis, vieningomis jėgomis. Laisvės idealas tautas skatina kovai ir aukai.

(Ištrauka iš paskaitos, skaitytos Jaunimo Centre, Čikagoje, minint Lietuvos kariuomenės 45 m. atkūrimo sukaktį)

KOSCIUŠKOS SUKILIMAS LIETUVOJE

ALGIRDAS BUDRECKIS

*Kad Kosciūška jojo,
karaliūm pastojo:
palauk, palauk, pons Kosciūška,
atjoj Lenkų ponas.*

(Sukilėlių daina)

Jieškant lietuvių tautos sukiliminės dvasios pradų, esame verčiami pažvelgti į 1794 metų sukilimą, vadinamą Kosciūškos sukilimu. Jame randame lietuvių tautinės rezistencijos prototipus: patriotizmą, norą atstatyti savąją valstybę, socialinį protestą, didvyriškumą ir net lietuvišką nacionalizmą. Viršminėtieji motyvai kartojasi 1812 m., 1830-31 m., 1863 m., 1905 m. ir 1918-1921 m., net ir vėliau, 1941 m., bei 1944-54 metais. Iš viso, mažai dėmesio kreipiame į pirmąją išsivadavimo pastangą.

Kosciūškiada buvo Lenkijos - Lietuvos bajorų ir dalies miestelėnų bei valstiečių bandymas nusikratyti Rusijos skverbimosi į Lenkijos-Lietuvos žemes, prarastas per 1772 m. ir 1793 m. padalinimus.

Tautos sukilimo prieš Rusiją ideja išsivystė 1792 m. lenkų-rusų karo metu, kai karalius Stanislovas Augustas ėmė nuolankauti imperatorei Kotrynai II ir Targovicos konfederacijai. Jaunas Lenkijos karvedys, kunigaikštis Juozapas Poniatovskis, tuomet rašė dėdei karaliui:

Jei Jūsų Didybė, kadangi ši karą kariauti nebuvome pasiruošę, būtų sėdęs į balną kartu su bajorija, apginklavęs miesčionis, paskelbęs valstiečius laisvus, tada būtume arba garbingai žuvę, arba Lenkija būtų tapus galybe.

Karaliui nusileidus Targovicos konfederacijai, sukilimo planas gimė Čartoriskių dvare, Pulavuose. Sukilimas buvo atidėtas, bet nepalaidotas; insurekcijos nauju vadu tapo lietuvis respublikininkas generolas Tadas Kosciūška.

Šamoksas svarstė: jei revoliucinė Prancūzija susitaikytų su Prūsija, Lenkijos integralumas turėtų būti užtikrintas sutartyje. Tą užtikrinti, numatomas visuotinis tautinis sukilimas, pagrįstas respublikos kariuomene (apie 65,000 karių), apsišvietusia bajorija, miestiečių patriotizmu ir simpatija Prancūzijos revoliucijai, ir laisvės troškimu valstiečių tarpe. Pagal planą, karalius abdikuotų ir perduotų valdžią, panašiai į Prancūzijos, respublikinei santvarkai. Šiais reikalais 1793 m. sausio mėn. Kosciūška nuvyko Prancūzijon. Iš pradžių atrodė, kad jo misija ras pritarimo ir bus sėkminga.

Tačiau, revoliucijos laimės vėjai papūtė kita kryptimi. Sumušta ir priversta ginti savo teritoriją, Prancūzija nutraukė lenkams konspiratoriams pagalbą. Kosciūškos draugai, žirondistai, virto iš valdžios 1793 m. gegužės 31 d.; to pasekoje, Kosciūškos įtaka Paryžiuje susilpnėjo. Naujieji prancūzų valdovai suvedžiojo Kosciūšką; jie buvo linkę leisti prūsams padalinti Lenkiją jei kiltų iš to rimtos derybos su Hohenzolernais. Jakobinai šaltai žiūrėjo į Kosciūšką. Realistas Dantonas buvo priešingas betkokiai "brisiotiadai"; jis palaikė "neužsiangažavimo" principą ir kietą politinį realizmą. Maratas švaistė komplimentus Kotrynai II. Net Robespieras nenorėjo ižvesti Rusų imperatorės. Tad, 1793 m. vasarą, Kosciūška grįžo Leipcigan, pas konspiratorių, be jokių laimėjimų.

Tuo tarpu sukiliminis šamoksas Lenkijoje-Lietuvoje pribrendo. Šią nusistatymą paskatino prūsų kariuomenės įžengimas į vakarinę Lenkiją 1793 m. rugpjūčio mėn., kai išdava buvo žėčipospolitas vakarinių sričių pagrobimas. Pabrigadininkis Jonas Henrikas Dambrovskis stengėsi paveikti vakarinę diviziją, kad ji pasitrauktų prisijungtų prie Varšuvos įgulos. Kai rusų okupacinė kariuomenė užgniauzė šią užmojų, patriotams tebeliko tik viena kryptis: visuotinis sukilimas. Ta kryptimi einant, keli kariškiai užsimojo Varšuvoje paruošti sukilimą. Jų tarpe buvo generolas Ignacas Dzialynskis (Vakarų Lenkijos masonijos vicedidmistras), plk. Jokūbas Jasinskis (lietuvis inžinierius) ir brigadininkas Antanas Madalinskis. Iš civilinių prie šamokslo prisidėjo vengras bankininkas Kapostas (iluminatų veikėjas), Elijas Aloe (masonų vadas), Stanislovas Soltykas (seimo atstovas), Juozas Paulikauskas (žurnalistas, vėliau Kosciūškos asmeninis sekretorius) ir Karolis Prozoras — jaunas Lietuvos didikas. Kaip matome, sukilimo pradininkai buvo karininkai bei farmazonai, jų tarpe žymų vaidmenį suvaidino ir lietuviai.

Jų pagrindinė mintis buvo staiga užpulti rusus ir prūsus okupantus. Smūgį duotų respublikos kariuomenė, jai talkininkautų ginkluoti civiliniai, kuriuos patrauktų asmens laisvės paskelbimas.

Sukilimo planas rėmėsi ant stiprios respublikos kariuomenės. Tačiau įvykiai bėgo šamokslo nenaudai. Respublika neteko daugiau kaip 20,000 karių, nes rusai juos suėmė ir inkorporavo į rusų armiją. Iš likusiųjų 37,000 (1793 m. rudenį)

Kosciuška 1793 m.: "Viešpatie, leisk man dar kartą kovoti už tėvynę."

maždaug pusė turėjo būti išformuoti, pagal pavergto seimo rezoliucijas.

Rugsėjo mėn. Kosciuška atvyko į Podgorzę, netoli Krokuvos, pasitarti su sąmokslininkais. Pagal Varšuvoje išdirbtą planą, kariuomenė varšuviečiams ir apylinkės miškų valstiečiams (vadinamiems "kurpie") padedant, staiga pultų sostinės rusų įgulą ir pagrobtų jos sandėlius ir ginklides; tuo pat metu vyktų ofenzyva prieš prūsus vakarų Lenkijoje. Po to, pagrindinės pajėgos pasuktų nuo Varšuvos prieš rusus Liubline ir Valunijoje, tuo būdu išvaduodamos ten esančius lenkų pulkus. Lietuvos kariuomenė taipogi sukiltų. Pradininkai numatė sutelkti 15,000 kovotojų tarp Pilicos ir Vyslos ir iš viso panaudoti 44,000 karių prieš 37,000 rusų ir prūsų.

Pagal, ambasadoriaus Ingelstroemo paveikto, Gardino seimo nutarimą respublikos kariuomenės buvo tepalikta 5,000 Lietuvoje ir 10,000 Lenkijoje, likusioji jos dalis turėjo pereiti rusų žinion ligi 1794 m. kovo mėn., arba turėjo būti paleista. Ingelstroemas buvo nustatęs dar ir per einamąją normą, būtent: 12,000 Lenkijoje bei 7,700 Lietuvoje. Tasai Kotrinos II atstovas, laikęs 30,000 rusų kariuomenės respublikoje, skubino mažinti lietuvių ir lenkų karių skaičių, kad nekiltų insurekcija, nes krašte buvo jaučiamas didelis nepasitenkinimas. Tačiau, daugelis Lietuvos ir Lenkijos karininkų, aiškiai matydami, jog išformavus respublikos kariuomenės dalinius, vargu ar būtų beįmanomas sukilimas prieš svetimus krašto engėjus, delsė vykdyti

rusų reikalavimus, o kaikurie net atsisakė paleisti savo dalinius, skubiai ruošdami ginkluotą, bet dar neorganizuotą, pasipriešinimą rusams.

Lietuviai, organizuodami sukilimą, neatsilikė nuo lenkų. Stanislovas Soltanas su adv. I. Gubovskiu 1793 m. vasarą sudarė ir paruošė Vilniuje rezistenciją prieš rusus centrą. Be jų, organizatoriais dar buvo kun. Ksaveras Bagužis, Mykolas Jeronimas Brzostovskis, Stepas Grabauskas, Kalitas. Kun. Bagužis siūlė sukilimo akte paskelbti sodiečiams laisvę, miestelėnus sulyginti su bajorais ir paskelbti bažnytinio autoriteto pripažinimą — dvasininkus patraukti. Faustinas ir Sebastijonas Ciecierskiai su Jonu Kilinskiu, dvarininku Eitminu ir Narbutu slaptai ėmė ruošti sukilimui dirvą. Jų nelaimei, faktorius Tobijus juos išdavė Vilniaus generalgubernatoriui Mikalojui V. Repninui, kuris dešimt dienų prieš sukilimą suėmė brolius Ciecierskius, Bogužį ir 21 kitą sąmokslininką Vilniuje. Jie visi buvo ištremti Rusijon.

1794 m. kovo 12 d. Madalinskis sutelkė 1000 raitelių Ostrolenkoje. Jis paskelbė sukilimą ir Tada Kosciušką Lenkijos - Lietuvos valstybės viršininku (naczelnik). Kosciuška būnant sveltur, Madalinskis pasiskelbė "panačalninkiu".

Tačiau jis nedrįso pulti Varšuvą. Pajudėjęs Varšuvos link, jis pasuko Krokuvos kryptimi, pasitikti Kosciušką. Tuojau ir Lietuva subruzdėjo. Lietuvoje sukilimas rėmėsi rusų dar nesulikviduotos Lietuvos kariuomenės likučiais.

Beveik tuo pačiu metu lietuviai sukilo prieš rusus. Generalas majoras Romualdas Giedraitis su gen. Niesiolovskiu, A. Prozoru ir P. Zaviša balandžio 17 d. paskelbė sukilimą. Iš Šiaulių Giedraitis su 200 raitelių nuvyko į Šates, kur balandžio 18 d. jis susirėmė su gen. Antano Chlevinskio pulku. Rusininkas, didysis hetmonas Simanas Kosakauskas, buvo nusiuntęs Chlevinskį Šiaulius paveikti sukilėlius, kad jie nesipriešintų rusams. Chlevinskis, tačiau, buvo nugalėtas; jis perėjo į sukilėlių pusę, pasirašydamas sukilimo aktą. Su būriu jis nužygiavo į Raseinius ir kitur telkti sukiliman kariuomenės dalių.

Jokūbas Jasinskis, poetas bei inžinierius, paėmė Lietuvos vyriausią karinę sukilimo vadovybę. Jasinskis (1759 - 1794 m.) buvo nepaprastai gabus patriotas. Jis pradėjo karo tarnybą eiliniu artilerininku. 1783 m. jis pakilo į kapitonus, o 1790 m. jis buvo pakeltas į pulkininkus. 1794 m. Jasinskis tapo Lietuvos artilerijos viršininku. Jis atstovavo radikalų, vadinamųjų jakobinų, sukilėlių sparną. Rousseau humanitarinis nacionalizmas tapo jakobinišku nacionalizmu, kai jakobinai, Prancūzų revoliucijos politinis klubas, pabrėžė prancūzų tautiškumą. Jie stengėsi išplėsi

ti laisvės, lygybės ir brolybės idealus, tik tam jie naudojo smurtą. Jasinskis buvo tų idealų šalininkas ir už tai davė lietuvių sukilimui nacionalistinį, revoliucinį atspalvį.

Iš balandžio 23 į 24 naktį, Jasinskis sumaniai puolė Vilniaus rusų įgulą, susidedančią iš 2,000 kareivių. Jasinskio sukilėlių buvo vos tik 370 karių konspiratorių. Iš miego pažadinti rusai nežinojo kas daryti ir pusė jų pasidavė. Parsidavėlis hetmonas Kasakauskas kartu su rusų komendantu Arsenjevu pateko į nelaisvę. Rytojaus dieną Vilniaus rotušėje buvo pasirašytas ir paskelbtas Lietuvos sukilimo aktas, sudaryta Lietuvos Vyriausia Taryba ir Vilnius paskelbtas Lietuvos sostine. Tuoj 2238 asmenys Vilniuje pasirašė sukilimo aktą. Į Vyriausiąją Tarybą įėjo Ksaveras Niesiolovskis, M. J. Brzostovskis (kuris po lietuvišku atsišaukimu pasirašė *Michailas Brastavskas*), kunigaikštis Martynas Počobutas. Tą pačią balandžio 25 d. Jasinskio įsakymu buvo pakartas hetmonas S. Kasakauskas. Vyriausioji taryba paskelbė universalą ir jame pranešė, kad Jasinskio vadovaujama kariuomenė išlaisvino Vilnių.

Balandžio 30 d. Giedraičio dalinys atėjo į Vilnių. Vilniaus sukilėlių pašauktas gen. Chlevinskis perėmė divizijos vadovybę.

Susidarė valdymo organas, kuris organizuotų kraštą kovai su dar neišvytais okupantais ir sudarytų tam reikalui administraciją ir teismus, kad apsaugotų kraštą nuo sauvaliavimo. Vyriausioji Taryba, remdamasi karine sukilėlių jėga, kuri jai suteikė galią kraštą valdyti, tuojau faktiškai virto pirmąja Lietuvos laikinąja vyriausybe, veikiančia visai nepriklausomai nuo Lenkijos. Savo lietuviškai spausdintuose atsišaukimuose į tautą, ji pasivadino "*Wiresnibe arba roda sio ciesa Lietuvos*" ar kitur "*Roda neydziausia naradaus Lietuvos*".

Gegužės mėn. 3 d. Vyriausioji Taryba paskyrė J. Jasinskį Lietuvos kariuomenės vadu, o gegužės 7 d. tą paskyrimą patvirtino "načalninkas" Kosciuška, kuris pakėlė Jasinskį generolu. Vilniuje architektas Laurynas Stuoka-Gucevičius suorganizavo municipalinę gvardiją iš 1600 vyrų. Ši gvardija gegužės mėn. 11 d. paradavo prieš Vyriausią Tarybą.

Jasinskis tuoj pasirūpino, kad pradėtų veikti parako ir patrankų gamyklos. Jis laikė tikslinga sukelti maištą rusų užimtose srityse ir jose pradėti karą. Kitaip sakant, išvaduoti Lietuvai susitvarkius, lietuviai turėjo išplėsti karines operacijas į Kuršą, į Livoniją per Daugpilį, ir net Minsko vaivadijoje. Vyriausioji Taryba, kol ji rėmėsi karine jėga ir galėjo veikti ir vykdyti savo valdžią, ypač didelį dėmesį kreipė į lietuviškai kalbančią lietuvių liaudį, anot Vac-

Kosciuška veda atakon dalgininkų vorą kautynėse ties Macejovičiais

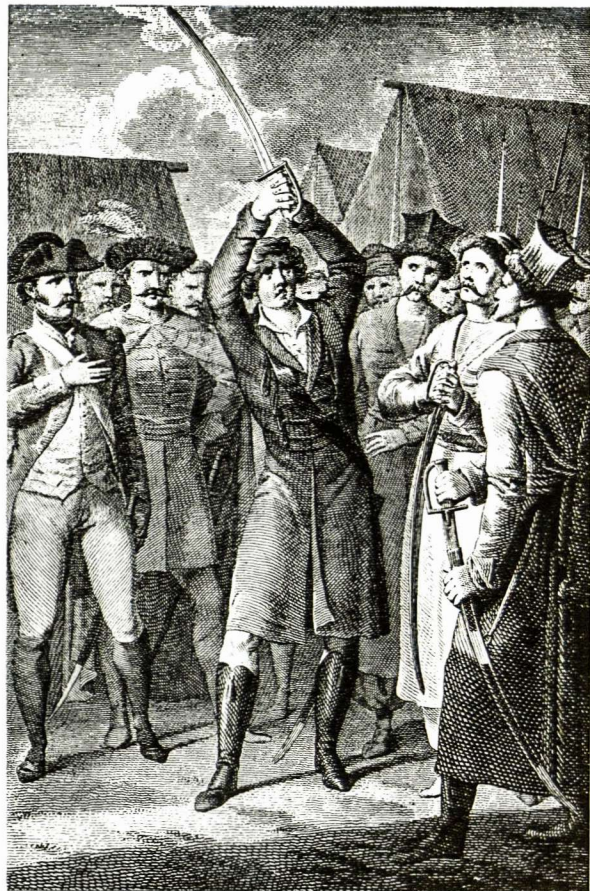
lovo Biržiškos (“Lietuvos laikinosios vyriausybės mūsų praeityje”, *Praeities Pabiros*, psl. 92-93):

...“pirmą kartą per visą 400 metų bendro valstybinio su Lenkija gyvenimo laiką, įvairiais politiniais, administraciniais ir teismo reikalais kreipdamasi į kraštą lietuviškai tam tikrais atsišaukimais”.

Vyriausioji Taryba ne tik dalį atsišaukimų skelbė lietuvių kalba, bet juose stengėsi sulietuvinti visų “*Rodos neydidziausios*” narių pavardes (kaip pvz.: *Josefas Niesiolowskas, Benedyktas Marykonis, Dominikas Narbutas, Michalas Grabowskas, Stanislawas Walawicza, Martynas Poczobutas* ir pan.). Ne vien tiktai “*neydidziausia roda*”, bet ir kiti jos sudaryti organai, lyg ir savotiškos laikinosios ministerijos (pvz.: “*Suda skarba Lietuvos sio layka*”), dėl politinių priežasčių lietuvių. Sekant Didžiosios Prancūzų revoliucijos pavyzdį, Lietuvoje irgi buvo išleistos asignatos, t. y. konfiskuota žeme padengti popieriniai pinigai. Lietuviškos asignatos buvo vadinamos išdo biletais (*bilet skarbowy*).

Nuo pat pradžių rusai-prūsai turėjo dvigubai tiek karių, kiek turėjo sukilėliai. Kosciūška ėmėsi didvyriškom priemonėm kovoti prieš engėjus. Jis norėjo papildyti reguliarią kariuomenę iki 100,000 (t. y. iki 1792 m. normos). Tam tikslui jis įsakė panaudoti rekrūtavimo sistemą, naudotą prieš švedus 1656 m., kai buvo skiriamas vienas pėstininkas nuo penkių trobų (ir vienas raitininkas nuo penkiasdešimt trobų), su batais, apranga ir ginklais. Be to, daug įvairių luomų savanorių stvėrėsi ginklo, iš kurių susidarinėjo savanorių daliniai. Pasak Kosciūškos: “Būtų sunku tokiomis aplinkybėmis iššaukti 100,000 rikiuotės kareivių, bet būtų lengva iššaukti kovos laukan 300,000 masę”. Pagal lenkų karinį istoriką M. Kukielį (“*Kosciuszko and the Third Partition*”, *Cambridge History of Poland*, II, psl. 160-61), Kosciūška turėjo prieš akis amerikiečių bei prancūzų modelius: milicijas, tautines gvardijas, *levee an masse*.

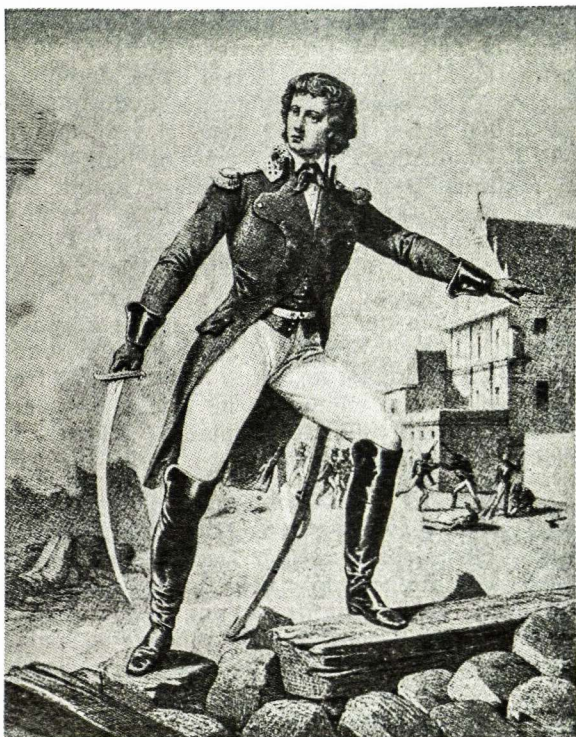
Nepaprastu įsakymu, pagal kurį visi vyrai tarp 18 ir 28 metų amžiaus privalėjo tarnauti, rekrūtai, kurių neverbavo į reguliarią kariuomenę, įsirašė į Kosciūškos miliciją. Visi vyrai tarp 18 ir 40 metų amžiaus, kurie neįėjo į viršminėtas kategorijas, turėjo sudaryti masinį telkinį, iššaukiamą vietinei apsaugai. Tokiom didelėm miniom nepakako kariškų šautuvų. Jie buvo aprūpinti senom muškietom ir dvivamzdžiais šautuvais. Be to, Kosciūška galvojo vartoti ir pistoletus. Anot Kukielio, jis buvo susipažinęs su Folardo ir Lloydo teorijomis, kurios atgaivino pikę ir durtuvą, gilią formaciją ir masinę ataką. Kosciūškai išpūdi darė revoliucinio karo

Kosciūškos priesaika, vokiečių raizyns

veiksmai Prancūzijoje; jisai buvo įsitikinęs, jog ataklūs puolimai durtuvais vaidina sprendžiamąjį vaidmenį. Užtat jis numatė žmonių masių naudojimą. Revoliucinė taktika reikalavo masių su pikėmis, arba su dalgiais, stačiai pritaisytais prie kotų. Masinį puolimą turėjo paremti ypatingi šaulių daliniai ir ugnis. Kosciūškos sukiliminė strategija buvo pagrįsta pistoletų ir įvairiai ginkluotų minių kova.

Kilo, tačiau, problema: kaip iššaukti šimtą tūkstantines minias? Kosciūška bandė patraukti valstiečius į sukilėlių pusę ir net paskelbė tam tikslui porą atsišaukimų, žadančių laisvę sukilusiems. Bet, nenorėdamas atstumti daugumos bajorų nuo sukilimo, Kosciūška, nežiūrint savo demokratiškumo ir pasisavintų amerikiečių bei prancūzų naujų laisvės ir lygybės idejų, buvo priverstas imtis nuosaikesnės politikos bei atsargių reformų linijos. Tačiau, jo bendradarbis Hugas Kolontajus bandė sukilimą pakreipti radikalia kryptimi, reikalaujamas imtis net tero-

Jokūbas Jasinskis, Durų litografija

*Muškim rusus, muškim prūsus,
Laužkim jų galybę,
Kad negniaužtu, kad nespaustų mūsų!*

Be to lietuviuose Kosciuška buvo plačiai žinomas baudžiauninkų užtarėjas: tai, girdi, buvęs "mužikų jenerolas". Yra ir dainų apie Kosciušką. Štai posmas iš Giedraičio raitelių dainos "Vilniaus miesto žali bromai":

*Padėk, padėk, pons Kasciuška,
Padėk, padėk, pons Kasciuška,
Maskolių valioti.*

*Kaip maskolių pavaliosim,
Kaip maskolių pavaliosim,
Austriją kaposim.*

*Rubavosim rusą, prūsą,
Rubavosim rusą, prūsą,
Mušim austrijoką.*

Radikalams vadovaujant, lietuviai bajorėliai ir valstiečiai kovojo prieš rusus visame krašte. Reguliarios kariuomenės daliniai telkėsi Vilniuje, o provincijoje bajorai sudarinėjo vietinius dalinius. Sukilėlių milicija sumušė rusus kautynėse Žagarėje, Joniškyje, Biržuose, Pušalote, Žiezmariuose ir Panevėžyje. Padrąsinti pasisekimų, maištininkai spaudė rusų kareivius Bauskėje ir išplėtė savo operacijas Pabaltijo pajūry.

Generolui Jasinskiui pavyko sukilimo Lietuvoje sutraukti daugelį valstiečių bei miestiečių, bet jo radikali respublikoniškos politinės pažiūros erzino nemaža bajorų, nes jis mėgino palaužti bajorų išdidybę ir sukelti paprastų žmonių pasiryžimą. Bajorai kaltino jį prancūzišku jakobinizmu; tai skaldė maištininkų pajėgas ir darnumą. Be to, pasireiškęs lietuvių savarankiškumas erzino lenkus, kurie reikalavo glaudesnių lietuvių sukilėlių ryšių su lenkais. Dėl kai kurių Lietuvos bajorų ir lenkų skundų, bei intrigų, Kosciuška 1794 m. birželio 1 d. atšaukė Jasinskį iš Lietuvos kariuomenės vado pareigų. Jo vieton paskyrė lenką, gen. Mykolą Vielhorskį, nauju vadu, o šiam po kiek laiko nuotų pareigų atsisakius, buvo paskirtas iš Lenkijos atsiųstas gen. Stanislovas Mokronovskis. Lenkų spaudimo dėka, birželio 10 d. Kosciuška prijungė lietuvių vyriausybę prie lenkų. Kosciuška sudarė "Centrinę Lietuvos didžiosios kunigaikštijos deputaciją" Vilniuje civiliniams su sukilimu susietiems reikalams tvarkyti. Centrinė deputacija, po to, vaidino tik administracinį vaidmenį. Tuo būdu lenkai nuslopino šį pirmąjį lietuvių politinį separatizmą. Visvien lietuvių antirusiškas kovingumas nenusilpo. Karolis Prozoras buvo paskirtas Kosciuškos įgalotiniu Lietuvoje.

ristinių priemonių prieš sukilimui nepalankius ar priešingus didikus ir augštąją bajoriją, o remtis smulkiąją bajoriją, miestiečiais bei valstiečiais. Šie kivirčiai suskaldė sukilėlius. Bajorija bijojo socialinių neramumų ir daug kur sabotavo ryžtesnių generolų pastangas. Valstiečius šalino bajorijos dviveidiškumas. Gudai iš viso neatsiliepė į atsišaukimus sukilti prieš maskolius. Lenkijoje kareiviai dažnai būdavo alkani, o karininkai - bajorėliai tik kortavo ir uliavojo. Valstiečiai, išskyrus žemaičius, kurių būklė mažai skyrėsi nuo vietinės šlėktos, liko abejingi sukilėlių pažadams. Kosciuška, todėl, negalėjo sukelti jo svajotų *levee an masse*.

Tik lietuvių masės subruzdėjo. Vietos jakobinų - patriotų dėka, žemaitėliai bei kalnėnai mužikėliai rėmė sukilimą. Sukilimui skiriama kurstomoji "Lietuvių - žemaitėlių" daina vaizdžiai rodo to meto sodiečių nuotaiką:

*Jeį nenorim jungo traukti,
Ginkim mūsų tą žemelę
Nuo rusų ir prūsų!*

*Imkim kucus ir kucelius,
Ir laukočius ir ragočius,
Ir kam kas pakliūna.*

Išviję rusus iš Žemaitijos, maištininkai pradėjo vykdyti drąsesnius žygius. Telšių apskrities karo komendantas Vaitkevičius nukirto rusų susisiekimą su prūsais tarp Palangos ir Klaipėdos. Pastebėjęs, kad rusai ir prūsai dar palaiko ryšius laivais, jis pasistatė eilę valčių ir puldinėjo priešo karo laivus. Staigiu žygiu Luko Kalinausko dalinys užgrobė prūsų karo laivą netolį Palangos. Buvo suimtas svarbus rusų kurjeris. Kalinauskis, be to, pargabeno 7 patrankas ir daug karo medžiagos sukilėliams.

Tomas Vavreckis (*Wawrzecki*), lietuvių Vyriausios Tarybos narys, nuvyko į Žemaitiją. Jis ir Vaitkevičius suplanavo milicijos operacijas, kurių tikslas buvo išsklaidyti rusų kariuomenę po didelius plotus. Šimtas žemaičių prasmuko pro rusų linijas ir gegužės 23 d. atsidūrė Liepojoje. Ten jie nupirko 1200 muškietų ir didelį kiekį parako bei kitos municijos. Po to, jie susirišo su kitais žemaičiais sukilėliais. Municija buvo pargabenta į Šėtą, kur apsiginklavo keli sukilėlių junginiai.

Birželio 25 d. Vaitkevičius ir Vavreckis su gen. Romualdu Giedraičiu užėmė Liepoją. Liepos miestelėnai buvo priversti prisiekti, jog kovosią už Lietuvus, Kuršo ir Lenkijos nepriklausomybę. Sukilėliai privertė vokiečių baronus paleisti savo baudžiauninkus ir tuo tikslu pasirašyti liudijimus. Latviai baudžiauninkai savanoriškai įsijungė į sukilėlių eiles. Baudžiava beveik išnyko visoje Žemaitijoje ir vakarų Kuršė. Ginkluoti baudžiauninkai puldinėjo storžievių baronų dvarus. Vokiečių baronuose kilo panika — vieni nukako į Liepoją prisiekti, jog remsią sukilimą, kiti išdūmė į Bauskę, jieškodami rusų prieglobščio. Žemaičiai užėmė Ventspilio uostą toliau šiaurėje ir įsigijo daugiau ginklų. Rusai atėmė Liepoją liepos 12 d., tačiau žemaičiai grįžta ir po dviejų dienų kautynių, atgauna uostą liepos 24 d. Sužinoję apie artėjančius rusų korpus, žemaičiai evakuavo Ventspilį ir Liepoją rugpiūčio 11 d. Keli šimtai latvių traukėsi kartu su lietuviais.

Gegužės pabaigoje, lenkų pagrindinę kariuomenę susirinko 6-7,000 kovotojų, tačiau, gen. Derfeldeno rusų kariuomenė turėjo daugiau kaip 16,000. Po susirėmimo birželio 6 d. lenkai buvo priversti pasitraukti, nors nenustoję nei kareivių, nei patrankų. Liubline susitelkusius dalgininkus rusai išblaškė. Po šių pralaimėjimų lenkų kariuomenės dvasia buvo klaiki. Iš tikro, padėtis galėję būti pavojinga, jei Derfeldenas būtų žygiavęs palei Vyslą, Varšuvos link. Tačiau, šis generolas turėjo įsakymą perbristi Bugą, sudeginti Čartoriškių dvarą Pulavuose, ir žygiuoti Lietuvon, nes lietuvių numalšinimas buvo rusų pirmasis strateginis uždavinys.

Kosciuška traukėsi atgal į Varšuvą, šaukdamasis Zajączkę prie savęs. Birželio 30 d. prūsų karalius peržengė Vyslą, ties Inovlodze. Liepos 13 d. engėjų kariuomenės dydis jau siekė 25,000 prūsų ir 14,000 rusų, iš viso apie 39,000 kariuomenės žygiavo Varšuvos link malšinti sukilimą. Didžiuliuose apkasuose, aplink Varšuvą, Kosciuška surinko apie 28,000 kovotojų, neįskaitant 9,000 Varšuvos milicijos. Tuomet Varšuva sudarė sukilėlių prietiltį, prie kurio vyko apkasų kova. Dešinėje karo veiksmi vyko išilgai Narevo upės fronto, kur prūsų korpas iš 11,000 mėgino forsuoti liniją, norėdamas apsupti Kosčiušką. Lenkų apsaugos jėgos Narevo fronte, nors ir daug silpnesnės už priešą ir sudarytos iš sukilėlių dalinių ir sutelktų rekrūtų, tačiau atkakliai laikė liniją.

Tuo tarpu karas Lietuvoje irgi rimtėjo. Rusų jėgos žygiavo Lietuvon triušškinti maištininkus — Repinas iš rytų ir Derfeldenas iš pietų. Generolo Vielhorskio jėgos buvo išblaškytos; reikėjo ir vidaus persitvarkymų. Liepos pradžioje Giedraitis perėmė iš Salistrovskio korpą. Jo uždavinys buvo saugoti Kuršo sieną nuo rusų. Liepos 3 d. Giedraičio korpas susikovė su rusais ties Pušalotu. Liepos 10 d. čia pat rusai puolė jį; jie vėl atakavo Giedraičio korpą stovykloje ties Vaškais liepos 28 d. Rytojaus dieną, po nedidelio susirėmimo, Giedraitis pasitraukė ligi Joniškėlio.

Išvengęs Vielhorskio pagrindinių jėgų, liepos 19 d. rusų generolas Knoeringas bandė staugi pulti Vilnių, bet, saujelės karių ir drąsių miestiečių dėka, jis buvo atmuštas. Rugpjūčio mėnesį rusai atnaujino ofenzyvą prieš Vilnių su didesnėmis jėgom, kai lietuvių daliniai buvo išsklaidę. Vadui Vielhorskiui susirgus, Vilniaus korpą perėmė gen. Chlevinskis. Rugpj. 11 d. rusai vėl puolė Vilnių. Chlevinskis gynė, bet Vilniaus neapgynė. Tada didvyriškai pasirodė brigadininkas Steponas Grabauskas ir kpt. Nestoras K. Sapieha. Sapieha užėmė apylinkės kalnelius ir, lietuviams besitraukiant, atgabeno į kalnelius sunkiąją artileriją, paskubomis suformavo bateriją ir ne tik išgelbėjo Žaliajį tiltą, bet privertė pasitraukti ir vieną rusų bateriją. Pagaliau, lietuviai sukilėliai turėjo visiškai aplėisti Vilnių, nes sukilėlių kovoje dėl Vilniaus žuvo daugiau kaip 1000. Rugpjūčio 12 d. Vilniaus patekimas į rusų rankas buvo žymus moralinis smūgis sukilėliams. Sukilimas Lietuvoje jau buvo palaužtas. Savo neveiklumu Chlevinskis sukėlė įtarimų. Kosciuškos įsakymu jis buvo pašalintas. Rugsėjo 8 d., po Chlevinskio, gen. Romualdas Giedraitis perėmė vyriausią Lietuvos kariuomenės vadovybę ir pasitraukė į Varėną.

Lietuvių valdžios organai moraliniai susmu-

ko. Kariuomenė, irgi paveikta, tirpo. Rusai ėmė spausti. Giedraitis davė įsakymą pasitraukti į Gardiną. Milicijos daliniai iš Ukmergės, Zarasų ir Švenčionių apskričių buvo nusiųsti šiaurėn užimti Daugpilio tvirtovę. Šio manevro tikslas buvo atitraukti rusų pagrindines jėgas, kad lietuvių pasitraukimas nebūtų varžomas. Stepono Grabausko rinktinė, sudaryta iš 2000 vyrų, ir 5 patrankų, atsiskyrė nuo pagrindinio Giedraičio korpo Varėnoje, tikslu atlikti trukdomą žygį į užnugarį. Grabausko rinktinė žygiavo iš Varėnos, palei Viją (Lydos apskrity) į Gudiją. Rinktinė pasiekė Babruiską ties Berezina, kol, pagaliau, ji buvo sumušta.

Bendra padėtis rugsėjo pradžioje dar nebuvo pražūtinga sukilėliams. Nežiūrint didelių nuostolių, ypač lietuvių kariuomenėje, dar buvo likę 60,000 ginkluotų kovotojų. Tiesa, prieš pranašumas buvo žymus; per 50,000 prūsų, bent 50,000 rusų ir 5,000 austrų aktyviai veikė Lenkijos - Lietuvos respublikos ribose. Bet šios milžiniškos jėgos buvo išsisklaidžiusios, nes tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje, priešas bijojo partizaninių sukilimų okupuotoje teritorijoje. Kitaip sakant, priešas buvo priverstas sučaryti dideles įgulas užimtose srityse.

Sukilėlių kariuomenė bandė trauktis į Gardiną ir tęsti partizaninę kovą. bet lietuvių sukilėlių jėgos nuolat tirpo. Giedraičio kariuomenė prasimušė pro stiprias rusų linijas ties Gardinu. Žemaičiai, vadovaujami Vavreckio, žygiavo pietų link pro Sūduvą, palei Prūsų sieną. Vavreckio žemaičiams teko dažnai susiremti su prūsų kariais. Žemaičių milicija ir Giedraičio respublikari kariuomenė susitelkė prie Balstogės. Ryžiai buvo užmegzti su Juozo Sierakovskio (negimininšas Lietuvos Sierakauskiams) lenkų kariuomene, kurioje buvo ir lietuvių dalinių.

Rusų maršalas Suvorovas išvyko iš Pietų Ukrainos su keliais tūkstančiais kariuomenės. Jam žygiuojant pro Valuiniją, Lietuvių Brastos link, prie jo korpo prisidėjo ir kiti rusų junginiai, kol jo korpas siekė 12-13.000. Jo uždavinys buvo apsaugoti Repnino kariuomenės, veikiančios Lietuvoje, kairįjį sparną. Tikslą atsiekti, Suvorovas turėjo užimti stiprią poziciją Lietuvos Brastos apylinkėse ir nutęsti frontą palei Bugą, iki Austrijos sienos. Rugsėjo 17 d. Krupčioje Suvorovas susirėmė su Sierakovskio korpu iš 5,000 ar 6,000 pirmaeilių kareivių. Po atkaklių kautynių, kuriose lenkai gerai pasirodė Sierakovskio korpas tvarkingai pasitraukė į Brastą. Bet, po dviejų dienų, Terespolyje Sierakovskis, per žioplumą, leidosi prieš užklumpamas ir nors pavienės jo kuopos desperatiškai kovojo, korpas buvo sunaikintas. Viena lenkų vora ištiesa krito eilėmis savo pozicijoje.

Kosciuška, tačiau, nenustojo vilties. Jis skubiai atstatė Sierakovskio korpa, įsakė Mokronovskiui, kurs vadovavo lietuvių korpiui, manevruoti Suvorovo šone ir užpakalyje, pats, gi, planavo pulti Suvorovą su Sierakovskio likučiais. Jis asmeniškai aplankė abu korpus paruošdamas priešpuolį. Tuo tarpu Suvorovo smogiamoji jėga išsieikvojo; Suvorovas turėjo didelių nuostolių ir turėjo apsaugoti savo užnugarį. Jis galėjo pulti iš Lietuvos Brastos, naudodamas tik 6,000 kareivių. Atrodė, jog 1794 m. karo operacijos baigsis be sprendimo, kai naujiena pasiekė Varšuvą, kad rusų generolas Fersenas forsavo brastą per Vyslą, ties Kozienicom.

Rusams sumušus Sierakovskio korpa tarp Bialos ir Lietuvos Brastos, lietuvių jėgos pasidalino į dvi divizijas: vienai vadovavo Vavreckis ir Giedraitis, kitai Jasinskis. Sukilėliai ėmė trauktis į Varšuvą. Jasinskio divizijos uždavinys buvo apsaugoti Pragę, Varšuvos priemiestį. Kita lietuvių divizija buvo nusiųsta pulti gen. Ferseno kariuomenę. Kai prūsų kariuomenė nutraukė Varšuvos apgulinimą, Fersenas pasitraukė į pietus susijungti su maršalu Suvorovu.

Fersenas norėjo nužygiuoti į Liublino vaivadiją, kur jam buvo isakyta įsitvirtinti ir susirišti su Suvorovu. Kosciuška suprato, kad šių dviejų rusų korpų susijungimas sudarytų sąlygas sprendžiamajai rusų ofenzyvai prieš Varšuvą; užtat, sužinojęs, jog Fersenas forsavo Vyslą, Kosciuška nusprendė jį pulti, jeigu tik įmanoma, prie pat brastos. Tam tikslui jis nuskubėjo pas Sierakovskio korpa, kuriame buvo ir lietuvių raitininkų dalinių; tuo pačiu metu jam buvo pasiūsta iš Varšuvos Poninskio papildomosios jėgos.

Kosciuška asmeniškai išvedė Sierakovskio korpa prieš Ferseną, kurį jis sutiko, peržengusį Vyslą. Ferseno užnugaryje buvo Vyslos krantai. Kosciuškos sumanus manevras galėjo duoti gerų rezultatų, net ir pergale, jei sukilėlių jėgos būtų buvę pakankamos. Tačiau, Kosciuška visuomet nuvertindavo skaičių faktorių kare, o perdaug pasitikėdavo moraliniams faktoriams. Jis pavėluotai iššaukė generolo Poninskio papildomasias jėgas. Poninskio 4,000 vyrų korpas dar buvo dienos žygio nuotolyje. To pasekoje, spalio 9 d. ties Maciejovičiais, 7,000 sukilėlių susirėmė su Ferseno 14,000 vyrų. Rytojus dieną, Fersenas puolė Kosciuškos poziciją, apriesdamas sukilėlius. Kruvinas mūšis truko aštuonias valandas; Fersenas mūšyje panaudojo visas savo jėgas. Kosciuškos kariuomenė buvo visiškai sunaikinta. Sunkiai sužeistas Kosciuška, Sierakovskis ir kiti svarbūs vadai buvo paimti nelaisvėn. Priartėjęs prie mūšio lauko, Poninskis vos galėjo išgelbėti sukilėlių likučius ir pasi-

traukti Varšuvon. Laimė, kad pavargę rusai nesivijo.

Generolas Fersenas, po mūšio, susijungė su Suvorovo kariuomene. Prūsų kariuomenė vėl pasirodė iš vakarų.

Atrodė, jog sukilimui artėjo galas. Tačiau, patriotai dar nepasidavė. Kosciuškos vietoje, lietuvis amatininkas T. Vavreckis buvo paskirtas vyriausiu sukilėlių viršininku. Bet ir Vavreckis negalėjo sustabdyti sukilimo žlugimo; karaliaus partija ir dalis kariuomenės tik galvojo apie kapituliavimą. Jakobinų partija arba hugonistai, su Hugonu Kolontaju, gen. Zajączekiu ir gen. Jasinskiu priešaky, stengėsi sudaryti revoliucinę diktatūrą ir ėmėsi teroro. Sukilėlių jėgos buvo sustiprintos naujais rekrūtais.

Dalis Lietuvos reguliarios kariuomenės, maždaug 700 kareivių ir 1000 valstiečių, pateko į prūsų nelaisvę. Lietuvių generolas Mejenas turėjo 1,500 nuostolių susirėmimuose su prūsais. Lapkričio 3 d. ties Stara Wies, Giedraitis, kuris dar turėjo 2,000 pėstininkų, 700 raitininkų ir 17 patrankų, susijungė su Dambrovskiu.

Pagaliau, lapkr. 4 d., rytą, Suvorovas puolė Prahą. 18,500 patriotų gynė šį priemiestį, jų tarpe, anot Kosto Jurgėlos, 5,000 ar 7,000 lietuvių. Po trijų valandų kruvinių kautynių Suvorovas išplovė gynėjus. Prahos gynėjai ir gyventojai, daugiau kaip 20,000 žmonių, buvo išžudyti. Jaunasis Jasinskis žuvo didvyriškai kartu su savo kariais, begindamas priemiestį. Sukiliminėje

vyriausybėje kilo panika: jau nebeliko kariuomenės Varšuvoje!

Giedraitis su savo lietuviais, po Prahos paėmimo, buvo atšauktas į Varšuvą, bet lapkričio 5 d. jis sustojo Tarčine. Viskas buvo baigta sostinėje. Lapkričio 11 d. jis sulaukė Vavreckio, pasitraukusio iš Varšuvos. Lietuvių kariuomenės likučiai traukėsi kartu su lenkais maištininkais Krokuvos link. Tuomet ir Austrija prisidėjo prie invazijos ir sudavė galutinį smūgį sukilimui. Giedraičio būriui pakrikus, lapkričio 18 d. rusai, be pasipriešinimo, Radošicų stovykloje, Kielcų vaivadijoje, pačiupo Vavreckį, Giedraitį su saulele generoloje, karininkų ir kitų karių. Kosciška, Vavreckis, Ignacas Potockis, Zakževskis, Kapostas, Kilinskis, poetas Niemcevičius ir kiti vadai buvo išstremti Petrapilin, kaip valstybės belaisviai. *Finis Litvano-Poloniae!*

Literatūra

- Biržiška, M., Dainų istorijos vadovėlis, 1925.
 Biržiška, V., "Lietuvos laikinosios vyriausybės mūsų praeity", Istorijos Pabiros, 1960.
 Dobrowolski, Jakob Jasinski, 1951.
 Jurgėla, C., History of the Lithuanian Nation, 1948.
 Kukiel, M., "Kosciuszko and the Third Partition", W. F. Reddaway, The Cambridge History of Poland, II, 1951.
 Kliučevskii, V. O., Sočinenija, V., 1958.
 Moscicki, H., Dzieje porozbiorowe Litwy i Rusii, 1910.
 Moscicki, H., General Jakub Jasinski, 1917.
 Sliwinski, A., Powstanie kosciuzkowskie.
 Wolanski, A., Wojna polsko-rosyjska, II, 1922.

JUOZAS MIKŠTAS

LIETUVOS KAREIVĖLIAMS

*Gimto krašto laukais
 Jūs žygiavot kadais,
 Šaunūs, Laisvės Kovų kareivėliai.
 Spinduliuojančio ryžto džiaugsmingais veidais
 Kovon veržėtės, galvas iškėlę.*

*Kaip aušrinės žara,
 Kaip ugnis, kaip audra,
 Nemarios
 Lietuvos
 Kareivėliai,
 Taikliu ginklu, drąsa ir širdim atvira
 Tėviškėlę
 Iš snaudulio kėlėt.*

*O šiandieną, kur jūs?
 Kas belanko kapus,
 Kuriais gimdėte laisvę Tėvynei? — — —
 Ten ruduo jums dabar meta medžių lapus,
 O mes liūdim, čia jus prisiminę ...*

*Bet kova
 Dar gyva,
 Kol gyva Lietuva,
 Kol bus gyvas bent vienas lietuvis,
 Kuris tiki, kad vėl Lietuva
 Bus laisva;
 Tiki ja,
 Ir svetur jai nežuves.*

SPALIO 9-ji DIENA 1920 M. VILNIUJE

R. LIORMONAS

Kad ir po 45 metų, bet kol dar atmintis ir sveikata tarnauja, noriu pasidalinti su mielais KARIO skaitytojais, noriu pasidalinti apie tą, baisiai liūdną visai lietuvių tautai, dieną.

Iš Vilniaus, bolševikų spaudžiami, 1919 m. sausio pradžioje, persikėlėme Kaunan, gi, 1920 m. rugpjūčio pabaigoje, kai sovietai išvarė lenkus iš Vilniaus ir jį perdavė mums, mes su dideliu džiaugsmu vėl grįžome atgal į savo numylėtą sostinę. Grįžome, kaip sakoma, ne tuščiomis, kaip kad išvykome, o jau su kariuomenės daliniais ir kaikiurių ministerijų centrinėmis, svarbesnėmis įstaigomis. Jų tarpe buvo ir Vietinės Kariuomenės brigados štabas, kurio viršininku aš tada buvau. Brigados vadu buvo tada majoras A. Merkys (kas ta brigada buvo — parašysiu atskirai).

Lenkams labai nepatiko mūsų buvimas Vilniuje, bet santarvininkams, prancūzams ir anglams tarpininkaujant, 1920 m. spalio 7 d. lenkų ir lietuvių delegacijos Suvalkuose pasirašė sutartį, pagal kurią buvo nustatyta demarkacijos linija ir Vilnius pripažintas Lietuvai.

Dar nebuvo kaip reikiant išdžiūvęs rašalas toje sutartyje, kai Kr. Aps. min. štabe buvo gautos aliarmuojančios žinios, kad "sukilusi", taip vadinama, lietuvių — baltgudžių, generolo Želigovskio vadovaujama, divizija, protesto ženklan peržengusi demarkacijos liniją, žygiuoja Vilniaus link tikslu jį iš lietuvių atsiimti.

Susidarė gana pavojinga padėtis: Vilniaus ginti nebuvo kam, nes mūsų beveik visa kariuomenė, toli nuo Vilniaus, pietiniame fronte buvo užėmusi ilgą barą palei Augustavo miškus. Ta aplinkybė, man atrodo, ir padarė Želigovskį ir bendrai Lenkijos vyriausybę, šitam klasingam žygiui.

Tokiai beviltiškai būklei esant, mūsų centrinės įstaigos paskubomis kraustėsi atgal Kaunan. Kad nepalikus miestą visai be valdžios, buvo kreiptasi į Prancūzijos karo misijos šefą plk. Reboul, kad paimtų savo globon gyventojus, kol ateis lenkų kariuomenė, ir padėtų grįžti Kaunan mūsų nesuspėjusiems išvykti įstaigų tarnautojams. Misijos šefas sutiko. Turėjau pasiūlyti Vilniuje ir aš, kadangi Kr. Aps. min. įsakymu spalio 8 d. buvau komandiruotas į prancūzų misiją, mūsų kariuomenės atstovo pareigoms (Įsak. Viet. Brig. 23 Nr. 3 paragr. 1920 m.).

Tuojuo nuvykau, prisistačiau ir ten pat apsigyvenau. Susikalbėti su misijos šefu galėjau

dalinai vokiečių kalba ir pilnai per mūsų ten priskirtą vertėją karo vald. Biliūną, kuris kalbėjo prancūziškai. Sustiprinti misijos šefo — miesto globėjo, padėti, jo žinion buvo paskirta, rodos, 9 pulko kuopa su dviem karininkais broliais Gurevičiais (vėliau vienas iš jų buvo kariuomenės teismo nariu). Kuopa spalio 9 d. ryte atvyko šefo žinion ir apsisėjo name, kur 1918 m. buvo Lietuvos Taryba (šv. Jurgio ir Tiltų gatvių kampas, beveik priešais Jurgio viešbutį).

Tą patį rytą kuopos buveinėn nuvykome: aš, misijos narys kpt. De-Jonker ir vertėjas k.v. Biliūnas. Prie kuopos buveinės durų stovėjo du sargybiniai, gatve vaikštinėjo pora patrulių. Aš, kpt. de-Jonker ir k. v. Biliūnas stovėjome prie durų iš lauko pusės ir žiūrėjome, kaip traukėsi mūsų paskutinysis kariuomenės dalinys iš Vilniaus Maišiagalos linkui. Buvo begalo liūdnas ir slegiantis vaizdas. Tačiau, greitai ir tas vaizdas pasikeitė: gatvė ištuštėjo, pasidarė ramu ir tylu. Tik, staiga, iš už gatvės kampo pasirodė lenkų būrys, šaukdamas "zabic, tych psiakrew litvinuw!" (užmušti tuos šunkraujus lietuvius), buvo paleisti į mus keli šūviai, bet, laimei, nei vienas iš mūsų nebuvo kliudytas.

Nenorint aštrinti padėties, patruliai nuo gatvės buvo atšaukti, sargybiniai prie durų suėjo vidun. Įnirusių lenkų būrys puolė su riksmomis ir keiksmomis prie durų, matyt norėdamas įsiveržti vidun, bet čia jiems kelią pastojos ryžtingas prancūzas kpt. De Jonker, išskėstomis rankomis atsistojęs tarpdury. Tuo metu vertėjas k. v. Biliūnas nubėgo laiptais į antrąjį augštą ir iškišęs pro langą prancūzų vėliavą, šaukė: "France, France!". Aš su kuopos karininkais ir keliais puskarininkiais su ginklais rankose stovėjome ant laiptelių viduje, o kareiviams buvo įsakyta nežiūrinėti pro langus, atsisėsti ant grindų, kad dar daugiau nesuerzinti įnirusių lenkų ir neapsunkinti prancūzo karininko padėties. Laimei, ta kritiška padėtis tęsėsi neilgai, kol prie mūsų buveinės prijėjo ir sustojo lenkų ulonų pulko dalinys su dviem karininkais.

Pamatę stovintį tarpduryje prancūzų karininką, lenkų karininkai priėjo prie kpt. De-Jonker ir iš jo sužinojo visą padėtį (vienas iš lenkų karininkų kalbėjo prancūziškai). Po to, jie visi trys įėjo vidun, lenkai karininkai mandagiai pasisveikino su mumis, lietuviais karininkais, ir vienas iš jų, berods majoro laipsnio, pa-

reiškė, kad paima visus lietuvių karius savo žinion ir globon, kol bus gautas gen. Želigovskio leidimas kuopai išvykti Kaunan.

Tuo tarpu prie durų buvo pastatyta lenkų sargyba, minia nusiramino ir lenkų karininkų paraginta išsiskirstė. Abu karininkai Gurevičiai liko prie kuopos, o aš, k.v. Biliūnas ir prancūzų karininkas buvome lenkų karininkų palydėti į prancūzų misijos buveinę. Sekančią dieną mūsų kuopa, lydima lenkų karininkų, iš Vilniaus išvyko ir perėjusi su savo ginklais lenkų frontą, vėl susijungė su sava kariuomene. Generolui Želigovskiui leidus, mūsų nesuspėjusiems įstaigų tarnautojams išvykti Kaunan, prasidėjo tų atsilikusių registracija prancūzų misijoje. Per kelias dienas jų buvo suregistruota didokas skaičius. Jiems išvežti buvo sudarytas iš likusių vagonų ir gelžkelio personalo specialus traukinys. Tą traukinį išlydėti nuvykau ir aš stotin su prancūzų misijos karininku. Nespėjom nė prie traukinio prieiti, kai apsisukę, turėjome abu sugrįžti, nes priėjęs prie mūsų lenkų karininkas įspėjo, kad lenkai, pamatę lietuvių karininką, labai įniršo, todėl jis pataria mums stoti palikti. Taip ir padarėme. Tai vėl įrodymas, kaip tie suagituoti lenkai "tuteišai" lietuvių neapkentė, nors tie lietuviai nieko blogo jiems nepadarė. Išvykus traukiniui su mūsų žmonėmis Kaunan, prancūzų misijos užduotis užsibaigė ir ji pradėjo ruoštis kelionėn taip pat Kaunan.

Ir štai spalio 14 d. dviem automobiliais išvažiavome Maišiagalos kryptim į Kauną. Fronte lenkai mus sulaukė patikrinti dokumentus. Rezultatai: visi gali vykti ta kryptimi, tik be lietuvių karininko (reiškia, be manęs), nes čia esą jų priešakinės pozicijos. Misijos šefas plk.

Reboul grįžta atgal Vilniun į Želigovskio štabą išrūpinti ir man išvykti leidimą.

Su manimi liekasi ir šoferis su mažu sunkvežimiu, kuriame buvo vežami misijos narių čemodanai. Mano padėtis buvo labai neįauki, nes keli jaunesni lenkai karininkai, sukinėdamiesi apie mane, juokdamiesi, tarp savęs šnekasi, kad lietuviai kariai yra bailiai, kad dar šį vakarą būsią Kaune ir vakarienę valgysią Metropolyje (stebėtina, kad net to restorano pavadinimą žinojo!), kad greitai laiku vėl bus Lenkijos - Lietuvos unija ir pan. Teko dantis sukandus klausytis tų "komplimentų" ir išgyventi gilų širdies skausmą.

Laukiau nekantriai, kad tik greičiau šefas sugrįžtų. Galų gale grįžo nieko nepešęs, nervuotas ir piktas, kad jo prašymas liko nepatenkintas ir užgautas jo autoritetas.

Teko vykti kitu, lenkų nurodytu, keliu, būtent, per Kruonį. Pernakvojė vaišingoje klebonijoje spalio 15 d. popiet pasiekėme Kauną. Buvau laimingas, kad išvengiau pavojų ir esu vėl tarp savų gerų bičiulių ir pažįstamų. Tačiau kartu buvau ir giliai nuliūdęs, kad, jėgos verčiami, turėjome apleisti savo sostinę Vilnių.

Jieškojome tiesos diplomatinio ir tarptautinio teismo keliu. Ji buvo mums teoretiškai pripažinta, bet faktiškai stipresniojo jėga paėmė viršų. Ir vėl po 19 su viršum metų, būtent 1940 m. Vasario 16 šventės proga teko man būti Vilniuje. Vaizdas buvo kitas, negu 1920 metais spalio 9 dieną: pilnos gatvės buvo lietuvių, išpūdingos lietuviškos pamaldos katedroje, puikus įvairių rūšių ginklų paradas; bet rusų įgulos krašte, todėl ūpas kiek prislėgtas, nes anot to kupletisto: "Vilnius mūsų, o mes rusų".

1940 M. LAPKRIČIO MĖN. 23 DIENA VILNIUJE

Lietuvos kariuomenės šventė. Karininkai, puskarininkai ir kareiviai dar vis dėsi Lietuvos kariuomenės uniformas, bet su sovietiškais ženklais.

Buvo gražus sekmadienis. Vilnius, su savo kalnais, kalneliais ir bažnyčiomis, spindėjo savo didybėje.

Kariai, laisvi nuo pareigų, ir vilniečiai susirinko šv. Jono bažnyčion. Bažnyčia buvo pilnutėlė. Mišios. Susikaupimas toks, kokio dar nebuvau matęs.

Evangelija, po jos seka pamokslas. Sakyklion įlipa kun. Lipniūnas. Nebepresimenu skaitytos Evangelijos, bet pamokslu pradžia dar ir šiandieną tebeskamba mano ausyse:

*"Lakštingalėle, gražus paukšteli,
kodėl nečiulbi anksti rytelį?
Ką aš čiulbėsiu anksti rytelį,
piemens išdraskė mano lizdelį".*

Užteko šių žodžių, visi pravirko. Kun. Lipniūnas nepasakė, kad "vanags išgaudė mažus vaikėlius". Raudonasis vanagas išgaudė juos 1941 m. birželio mėn.; rudasis — porą metų vėliau. Ir pats pamokslininkas vėliau nuo rudojo vanago žuvo.

Pamaldoms pasibaigus, visi išeina į šv. Jono bažnyčios aikštę.

Rusai politrukai veda lietuvius karius į pirtį. Kariai dainuoja: "Vėliavos iškeltos plakas — renkas vyrų, žygis bus".

EPIZODAS IŠ LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ SU MŪSŲ PIETŲ KAIMYNU

BUTEGEIDIETIS

Kariuomenės vado (plk. Ladygos) įsakymu, 7-tas pėst. pulkas išvyko Gardino link, kad užimtų ir gintų perėjimus per Nemuną, Gardinas išimtinai (jei neklystu) ir toliau į žiemius nuo Gardino. Vilniuje, Šnipiškių kareivinėse, liko trys jaunų kareivių kuopos ir Mokomoji komanda. To rajono bendru viršininku liko vyr. ltn. Saladžius.

Nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro vyko pulkui skirtų jaunų kareivių mokymas ir, kas antra ar trečia diena, įgulos tarnyba. Mokomoji komanda dėjo visas pastangas paruošti jaunus kareivius būsiniams uždaviniams.

Pulkas grįžo į Vilnių. Suvalkuose sutartis buvo pasirašyta. Tuo pačiu metu, Pilsudskio įsakymu, sutartis buvo sulaužyta. Želigovskio korpas peržengė Suvalkų sutartimi nustatytą demarkacinę liniją. Jo žygio kryptis ėjo Vilniaus link. Iškart susidarė išvada, kad Želigovskio korpo žygis turi tikslą užimti Vilnių, o vėliau, gal ir visą Lietuvą.

Vilnių turėjome palikti ir lenkai jį užėmė. Po dienos ar kitos, lenkai pradėjo puolimą Vilnius - Maišiagalą kryptimi. Pulkas, remiamas dviejų lauko baterijų ir šarvuotų auto būrio, vedė žūtbutines kautynes. Kova buvo nelygi, nes vyko su žymiai galingesniu priešu. Buvo atkakliai kovojama už kiekvieną žemės pedą. Kova buvo arši, didvyriška.

Divizijos vadas įsakė vieną bateriją perduoti 4-to pėst. pulko vado dispozicijon. Lenkai buvo jau visai arti Maišiagalos, 7-to pėst. pul-

ko vadas, savo turimas jėgas kiek pergrupavęs, nusprendė daryti priešpuolį. Kad tinkamai išdirbtų priešpuolio veiksmų planą — pulko vadas plt. ltn. Adamkevičius susišaukė priskirtų ginklų rūšių vadus pasitarimui. Susirinkime dalyvavo plk. ltn. Adamkavičius, mjr. Vl. Rėklaitis, baterijos vadas vyr. ltn. Šmitas, šarvuotų auto būrio vadas, pulko adjutantas, ryšių ir raitųjų žvalgų komandų viršininkai. Pulko vadas iš aiškinęs esamą padėtį ir paskelbęs numatytus sekančios dienos puolimo veiksmus, iš baterijos vado ir šarvuotųjų būrio vado pareikalavo aiškių ir konkrečių pasiūlymų.

Baterijos vadas pateikė rūpestingai išdirbtą ugnies planą, kuriame buvo numatyta ugnies veiksmingumas puolimą parengiant, puolimui prasidėjus ir pasisėkimą vystant. Šarvuotųjų būrio vadas apsiribojo plentu: veiksmams ugnimi pirmyn ir į šonus nuo plento, kiek galima matyti ir pasiekti ugnimi. Jokio nukrypimo nuo plento. Pulko vadas sutiko su pasiūlymais ir tuojau išleido įsakymą puolimui. Puolimas pasisėkė. Lenkus nustūmė atgal iki Magazino dv. ribos (viso 9 km.). Vakare teko šiek tiek atsitraukti, kad išlyginus frontą. Laimėjimas buvo pasiektas, bet tik vietinio pobūdžio. Ar tose kautynėse dalyvavo kaimynas iš dešinės (4-tas pėst. pulkas) — nežinau.

Baterijos vadas vyr. ltn. Šmitas ir jo baterijos karininkai (ltn. Povilaitis) meistriškai valdė baterijos ir atskirų pabūklų ugnį. Bendradarbiavimas su priekinių dalinių vadais buvo puikiausias. Visuomet buvo suspėta nukreipti ugnį ten, kur ji tuo momentu buvo reikalingiausia. Baterija keitė pozicijas pirmyn nei kiek nesumažindama ugnies veiksmingumo.

Šarvuotų auto būrys buvo sudarytas iš mašinų, vokiečių I Pasaulinio karo meto gamybos, pritaikytų Vokietijos keliams. Jų augštis, jei neklystu, buvo virš dviejų metrų, o gal ir apie tris metrus, kas labai didino jų svorį ir taikinį. Ginkluoti jie buvo 3 ar 4 kulkosvaidžiais. Plentas buvo neplatus. Kad nepakliūtų į pasalas, buvo nuspręsta veiksmuose dalyvauti važiuojant prieš šoną užpakaliniu galu. Kaip kulkosvaidininkai — šarvuotininkai, taip lygiai ir šoferis, visi sėdėjo uždarytoje mašinoje. Kulkosvaidininkai turėjo plyšį, kad matytų ir tai-

Minia šaukia: "Lietuvos kariai, Lietuvos kariai!" Skrybėlės, skarelės, skėčiai kyla augštyn — ašaros krinta ant grindinio.

Kariai suprato minios mintį. Stipriau sutrenkė koją ir užtraukė dar gražesnę posmą.

Enkavedistai apsupo minią; stumdymas, mušimas, areštai ...

Tu, šiandieną, lakštingalėlės paukšteli, kurio nepagavo nei raudonasis, nei rudasis vanagas, išskridai į platųjį pasaulį. Lapkričio mėn. 23 d. proga prisimink už Tėvynę žuvusius, karius ir partizanus, ir paprašyk, kad jie išprašytų iš Augščiausiojo, kad tu ir vėl galėtumei grįžti į savo lizdelį.

Jurgis Virsnė

kytų. Šoferis, gi, turėjo plyšį, kad matytų kelią, kuriuo jis važiuoja. Važiuojant atbuliniu bėgiu, mašinos vairavimas yra ypatingai sunkus ir reikalauja labai didelio įgudimo. Tiesiu keliu mašinos vairavimas, palyginti, yra ne toks sunkus, bet prie pasisukimo šoferis turi laukti komandos iš užpakalinio auto galo. Komanda gali būti pavėluota ar perankstyva. Atidaryti duris ir sekti kelią būtų pavojinga, nes pro praviras duris gali įlėkti, visai neprašyta ir nelaukta, granata. Taigi, vairavimas vyko žiūrint pro plyšį (kuris yra priešais šoferį), pro pravertas duris ir pagal komandą iš užpakalinio galo. Tokiu būdu mašinos judėjo tai pirmyn prieš pusėn, tai vėl atgal, kad neįvažiuotų į griovį. Atrodė, lyg mašinos šoko modernišką šokį, kuris tereikalauja tik pasivaikščiojimo (pasistumdymo) pirmyn ir atgal. Bet, tuo momentu, nors ir taip manevruojančios mašinos, priešui buvo tikra pabaisa. Mūsų kariams (pėstininkams) jos buvo lyg kokia mūro siena, per kurią priešo kulka negalėjo prasiskverbti. Priešas traukėsi ir bėgo nuo ugnies. Tos dienos kautynių veiksmams užsibaigus, priešų puolamieji veiksmai kuriam laikui liko lyg suparalizuoti.

Dabar, žvilgterėkime į mūsų pėstininką, kuris greta šarvuotos mašinos slinko pirmyn. Žvilgterėkime į jo drąsą ir jo nuotaikas kautynėse, bendradarbiaujant su šarvuočiais.

Vėliau, kai mūsų kariuomenė perėjo į nuolatinės stovėjimo vietas (kai kuriose įgulose buvo sutalpinta net po kelias ginklų rūšis), kai kada, artimesnių draugų draugijoje besikalbant ar neužkandžiaužiant, prisimindavome ir praėjusių laikų kautynes. Tokių pasikalbėjimų metu man teko girdėti tokių pasisakymų: Šarvuotis ir pėstininkas tai du neatskiriami kovos draugai. Kovos lauke, vienas kitam gelbsti, vienas kitą remia, vienas kitą papildo. Nuo šarvuočių veiksmų priklauso pėstininkų nuotaika, drąsa ir kovingumas. Tačiau šarvuotis be pėstininko nepajėgus užimti plotą, o jei užimtų, tai nepajėgtų išlaikyti jį. Kaip bendro veikimo pavyzdys buvo paminėtos kautynės tarp Maišiagalos ir Magazino dvaro (pasikalbėjime dalyvavo tie, kurie tose kautynėse dalyvavo). Ten, kautynių metu, šarvuočiai ėjo atbuli, kad nepakliūtų į pasalas. Netikėtai šarvuočių užklupti, lenkai greitai susiorientavo, o gal buvo iš anksto pasiruošę. Ant plento jie pradėjo daryti užkirtimus. Nukirstus paplėntės medžius mums reikėjo šalinti nuo plento, kad mašinos galėtų važiuoti toliau. Šarvuočio įgula, gi, neskaitlinga. Reikalinga, kad kas nors kitas pašalintų kliūtį. Tuo 'kitu' paprastai esti pėstininkas, rečiau pionierius ir tai gal tik kaip instruktorius. Šitose kautynėse pėstininkas buvo ne tik kovotojas su

ginklu rankoje šalia šarvuotos mašinos. Jis buvo ir pionierius, šarvuočiams kelią laisvinantis. Tokiu būdu, šarvuočiai gelbėjo pėstininkams savo ugnimi, o pėstininkai gelbėjo šarvuočiams savo jėga, kliūtis šalindami nuo kelio. Mūsų pėstininkas tada jautėsi tikru kautynių lauko viešpačiu. Tuo pat metu lenkų kovotojai, kad išvengtų mūsų šarvuočių ir pėstininkų ugnies, ištraukimosi perėjo į bėgimą. Taip kalbėjo tų kautynių dalyviai.

Grižkime atgal į frontą ties Maišiagala. Spalio mėn. 21 ar 22 d. fronte, Magazino dv. rajone, vyko kautynės tik vietinio ar žvalgybinio pobūdžio. 7-to p. p. štabas, Mokomoji komanda, raitųjų žvalgų komanda, ryšių komanda ir šarvuotų auto būrys ("Perkūnas" ir "Pragaras") buvo Maišiagaloje. Kaimynai: iš dešinės 4-tas pėstininkų pulkas; iš kairės 9-tas pėstininkų pulkas (tikrumoje atrodo, ten buvo tik stiprūs partizanų ar šaulių sekimo vienetei; apie kairiojo kaimyno ginklo rūšį, jo sudėtį bei jo pajėgumą spręsti nesimu. B.). I pėstininkų divizijos štabas buvo Juodelių kaime, Širvintų valsčiuje.

Mokomosios komandos auklėtiniams buvo daromi išleidžiamieji egzaminai ir tvarkomi jų dokumentai grįžti į tas kuopas, iš kurių buvo atvykę. Iki bus suformuota sekanti mokomosios komandos laida, man pasiūlė atostogų 14 dienų.

Siame fronto bare, lenkai pasijutę sustabdyti, nedelsdami, spalio mėn. 21 ar 22 d., išsiuntė kavalerijos junginį (13-jį ulonų pulką) į pulko kairįjį sparną, Vilnius - Paberžė - Giedraičiai kelio kryptimi. Apie kavalerijos junginio atsiradimą ties pulko kairiuoju sparnu ir apie apytikrą jo pajėgumą, pulko štabas sužinojo apie 11 ar 12 val. 7-to pėst. pulko vadas plk. lt. Adamkavičius, norėdamas išvengti netikėtumų, sąryšyje su lenkų kavalerijos atsiradimu pulko kairiajame sparne, remdamasis divizijos vado nurodymu, ar savo iniciatyva, įvertinęs esamą padėtį, padarė sprendimą ir apie 12 ar 13 val. išleido operacinį įsakymą pulkui. Kovai su priešų kavalerija paskyrė III bataliono vadą vyr. lt. Balną su batalionu. Maišiagala buvo laikoma pajėgi kavalerijos veiksmus atremti.

Iš pirmojo žvilgsnio atrodė, kad lenkų manevras galėjo turėti dvejopą tikslą:

1. Staigiu ir netikėtu šuoliu smogti į 7 p. p. užnugarį ir likviduoti jį;

2. išblaškyti (deja, išblaškė tik I pėst. divizijos štabą, bet ne 7 p.p., taigi pasiekė to, ko patys nesitikėjo).

Spalio mėn. 21 ar 22 d. apie 16 val. palikau Maišiagalą. Vėlokai vakare, pasiekiau Širvintas. Širvintose nesimatė ir nesijautė alarmuojančios ar jaudinančios nuotaikos. Vyravo visi-

ka ramybė. Pavakarieniavęs pas karo valdininką Kriaučionį (ūkio skyrius buvo Širvintose) ir gavęs naują pastoties pakaitą, išvykau Ukmergėn. Dar prieš auštant pasiekiau Ukmergę ir apsinakvojau ten, kur buvau prieš tai gyvenęs. Iš ryto, vos tik pabudus, šeiminiukė man pranešė:

1. Praėjusių naktį lenkų kavalerija įsiveržė į Širvintas (reikia suprasti į Juodelių kaimą, Širvintų valsč.) ir suėmė divizijos vadą ir, rodos, dar keletą karininkų;

3. Divizijos vadu paskirtas 7 p. p. vadas plk. ltn. Adamkavičius.

Atrodo, kad divizijos štabo išblaškymas ir gen. Nastopkos patekimas į nelaisvę nebuvo visiškai netikėtumas. Štabas buvo saugus nuo artilerijos ugnies (gilus užnugaris ir nežymus punktas) ir aviacijos (tuolaikinė aviacija dar nesudarydavo ypatingo pavojaus žemės taikiniams), bet nuo žemės prieš nebuvo saugioje vietoje, gal ir apsaugos nebuvo. Ar štabas buvo suorganizavęs lenkų kavalerijos judesio krypties sekimą, sunku pasakyti. Greičiausiai, kad nebuvo suorganizavęs. Nors ir nedidelė apsauga, jei būtų buvusi parengta, būtų atrėmusi lenkų puolimą. Lenkai su keleta vietinių šnipukų nebuvo drąsūs. Jie divizijos vadą gen. Nastopką ir artilerijos viršininką sučiupo, tačiau štabą tik išblaškė, bet nesulikvidavo. Reikia manyti, kad lenkai bijojo stiprios reakcijos iš Maišiagalos ir, kad ir silpnos — iš Širvintų (Širvintose buvo 7 p. p. ūkio skyrius).

Metus žvilgsnį į lenkų kavalerijos veiksmus, atrodo, kad 13-jo ulonų pulko veiksmams nebuvo suderinti su bendro fronto mūšio veiksmams. Gaunasi vaizdas, kad pulkas turėjo visai atskirą uždavinį. Jo veiksmams buvo žvalgybinio pobūdžio. Puolimo objektu pasirinkta I pėst. divizijos štabas. 13-sis ulonų pulkas savo ribotu pasisekimu pasitenkino, ir nebemėginęs kitus objektus pulti, grįžo atgal ten, iš kur buvo atvykęs.

Dimisijos kpt. invalidas Pranas Povilaitis dėl 7 p. p. pasitraukimo iš Maišiagalos rajono į Širvintų rajoną taip pasisako: "Spalio 21 d. apie 16 val. (apytikriai tuo pat laiku aš išvažiavau iš Maišiagalos, per Širvintas ir Ukmergę, Žemaitijon. B.) gauta žinia, jog lenkų raitelių pulkas prasiveržė pro kairįjį 9 p. p. sparną ir įsibrovė į mūsų užnagarį. Ryšys su divizijos štabu nutrauktas".

Nuo 12 val. iki išvykimo iš Maišiagalos man neteko matyti pasirengimo trauktis, neteko išgirsti ir žinių, kad ryšys su divizijos štabu nutrauktas.

Toliau sakoma: "Tada 7 p. p. dalys, mūsų būrys (atrodo, kad šiuo atveju baterija bu-

vo suskirstyta būriais pulko atsitraukimo voroje, B.) ir pora šarvuotų automobilių traukėsi naktį plentu į Širvintas. Traukimasis neįtikėtinas, kadangi nebuvo žinoma, ar kelias nėra perkirstas" (S. Ž. t. I, 240).

Atrodo, pulkas traukėsi tartum iš apsupimo. Ar pulkas buvo apsuptas? Galima suprasti vienaip ir kitaip. Atsitraukimo keliai, tačiau, buvo laisvi. Prasiveržimas iš apuspimo nebuvo reikalingas. Lenkų 13-as ulonų pulkas švaistėsi gana gilokai pulko užnugaryje. Be to, jis ir nesijudavo nei 7 p. p. Maišiagalos rajone, nei pulko ūkio skyriumi Širvintose. Ar 13-sis ulonų pulkas būtų suaktyvinęs savo veiksmus, jei 7-tas pėst. pulkas nebūtų atsitraukęs iš Maišiagalos rajono į Širvintų rajoną? Manau, kad jo tikslas būtų buvęs dezorganizuoti mūsų evakuaciją, susisiekimą ir tiekimą. Ar 7 p. p. vadas plk. ltn. Adamkavičius turėjo kokių nurodymų iš gen. Nastopkos, ar pats savo iniciatyva traukėsi — nežinau. Ar buvo reikalinga trauktis? Spręsti nesiiu. (Palygink lenkų kavalerijos veiksmus ties Zelva ir Vilniaus kavalerijos brigados reidą Kėdainių kryptimi). 7 p. p. atsitraukė iki Širvintų ir išsidėstė gynimuisi į pietus nuo Širvintų miestelio. Uždavinys jam buvo: ginti Vilnius - Širvintos - Ukmergė kryptį. Kaimynas iš dešinės — 4 p. p., iš kairės — partizanų ar šaulių būriai Geidraičių rajone ir toliau.

Plk. ltn. Adamkavičius pradėjo vykdyti divizijos vado pareigas, o mjr. Vl. Rėklaitis pradėjo laikinai vykdyti 7 p. p. vado pareigas. Ar pasikeitimas pareigomis įvyko Maišiagaloje, ar Širvintose — nežinau.

Tą pat dieną iš Ukmergės per Jonavą išvykau Žemaitijon.

— — —

Baigęs savo trumpas atostogas, grįžau į savo dalį. Pasiekęs Ukmergę, šalia pašto, sutikau Mokomosios komandos nekeičiamos sudėties kairį, kuris painformavo mane apie visus pasikeitimus Mokomojoje komandoje (komandos viršininkų pasikeitimas, komandos suformavimas, mokymas ir t.t.), pasiūlė panešti mano mažą lagaminėlį ir atlydėjo iki pat namo, kuriame gyveno komandos viršininkas. Komandos viršininką radau bepietaujančią savo bute. Apsigyvenau tam pačiam bute. Pietų metu, man buvo paaiškinta, kad komanda jau suformuota ir kad jau kelios dienos vyksta normalus mokymas, kaip tvarkoma mokymo programa ir koks dabartiniu metu užsiėmimų tikslas. Po pietų apžiūrėjau savo būrio nuolatinę ir keičiamą sudėtį. Būrio sudėtis buvo tokia: Būrio nuolatinė sudėtis (kadras) — seni kariai, kai kurie su kautynių stažu, įgytu kautynėse su bermonti-

ninkais ir su lenkais. Iš jų vieni baigę ankstyvesnę komandos laidą, kiti paskutinę, išleistą mano atostogų metu. Keičiamoji sudėtis: visi jauni, sveiki ir stiprūs vyrai, prieš 2 ar 3 mėn. pašaukti kariuomenėn su 2-ju ar 3-ju savaičių kautynių stažu. Su jais teko susidurti Vilniuje, kuomet Mokomoji komanda vykdavo mokyti juos ir praktikuotis instruktavime, mokyti būti viršininkais bei mokytojais. Su kai kuriais po truputį šnekelėjau. Būryje padariau trumpą pasikalbėjimą apie kario ir ypač Mokomosios komandos auklėtinio reikšmę, kada tėvynė pavojuje. Bendrai, patariau visiems, būti darbščiais, drausmingais, sąžiningais, drąsiais ir tikrais kariais, Lietuvos ir savo tautos gynėjais. Prisiminiau apie momento rimtumą. Apžiūrėjau būrio susitaplinimą, apsiginklavimą ir apsišarvavimą. Susipažinau su mokymo programa, kuri, esamam momentui buvo specialiai pritaikinta.

Po vakarienes komandos viršininkas smulkiai painformavo apie padėtį fronte ir užnugarėje. Po visos informacijos susidarė šitoks vaizdas. Atostogų išvykau iš Maišiagalos. Mokomosios komandos viršininku tada dar buvo vyr. ltn. Saladžius, kuris jau prieš keliolika dienų (spalio 31 d.) su komanda atsiseikino ir iš pulko išvyko. (LE t. 26, 320 p. pasakyta: gruodžio 1 perkeltas į karo mokyklą. Turi būti: lapkričio 1 perkeltas į karo mokyklą). Grįžęs komandą radau jau Ukmergėje. Komandos viršininku buvo ltn. Chamanskis. Divizijos štabas irgi Ukmergėje. Priešas savo jėgas telkė, atrodo, galutinam ir mirtinam smūgiui. Išvada aiški, kad padėtis rimta ir net labai rimta. Galimūmai galėjo būti tik šitokie: geriausių atvejų, priešas gali būti sulaukytas dar prieš Ukmergę, o blogiausių, gali prisieiti trauktis dar toliau — gilyn į užnugarį. Kad žygiuotume pirmyn, neturėjau jokios vilties. Su tokiomis mintimis nuėjau poilsio.

Nuo sekančios dienos teko tinkamai įsijungti į darbą, kad galimai trumpesniu laiku, iš jaunų komandos auklėtinių padaryti ne tik gerus kovotojus, bet ir sugebančius vadovauti ir būti viršininkais mažiausio kautynių vienetu, būti gerais patriotais ir tikrais krašto gynėjais. Darbas sekėsi. Auklėtiniai mokėsi atsidėję. Ypatingas dėmesys buvo atkreiptas į šaudymą ir į lauko tarnybą. Taip tęsėsi iki lapkričio 19 d. ryto.

Lapkričio mėn. 19 d. iš ryto apie 6 val. 30 min. divizijos štabo pasiuntinys pasibeldė į mūsų duris (tuo metu Mokomoji komanda buvo netarpinėje divizijos vado valdžioje). Pasiuntinys įėjo ir nedelsdamas atraportavo komandos

viršininkui: "Tamsta leitenante! divizijos vadas prašo atvykti divizijos štaban pas divizijos vadą". Be to, pranešė, kad komanda rengtūsi vykdyti operacinį (kautynių) uždavinį. Komandos viršininkas, per savo pasiuntinį, įsakė komandos viršilai, komandą skubiai pavalgydinti ir rengti kautynėms, o pats išvyko pas divizijos vadą.

Pasilikęs vienas, nedelsdamas pavalgiau pusryčius ir laukdamas viršininko, rengiausi būsimojam uždavinio vykdymui. Viršininkas grįžo su divizijos vado įsakymu, kurio vykdymui gavau maždaug tokį įsakymą:

1. Priešas stipresnėmis jėgomis puola Giedraičiai - Širvintos fronto ruože. Jo kavalerija keliasi per upę Šventoji ties Kovarsku.

2. Mūsų pulkas kaujasi Širvintos - Barčiai - Naujasis Viesas - Degučiai rajone.

3. Būriui uždavinys: Būrys sudaro atskirą lauko užtvary Kurėnų kaime. Iš Kurėnų kaimo pasiūsti tris žvalgomuosius patrulius iki kelių skersinės Kovarskas - Taujėnai šiomis kryptimis: I. Kovarskas; II. Gieļucie - Statkuniszki - Žybutie; III. Taujėnai.

Tikslas: Jieškoti priešą. Suradus, sekti jį nesivėliant į kautynes.

4. Pranešimus siūsti į Ukmergę (kareivines).

5. Aprūpinimas iš Ukmergės. Komandos viršininkas Ukmergėje (kareivinėse). Vykdyti tuojau.

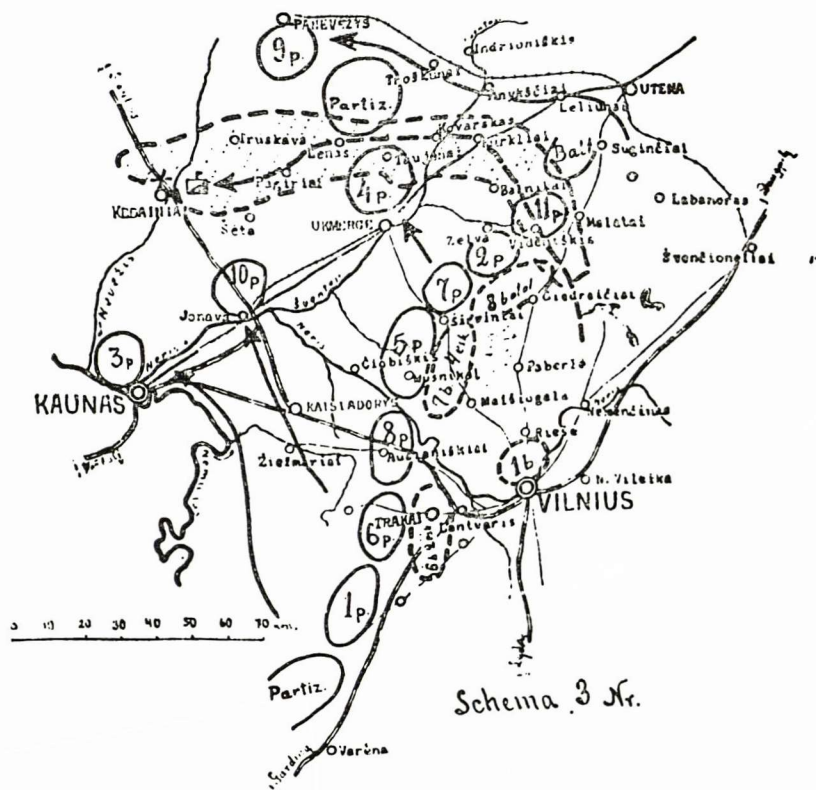
Sutvarkęs būrį, apie 7 val. 30 min. kartu su būriu išvykau į Kurėnų kaimą. Praeinant pro divizijos štabą, iš kiemo išėjo latvių pulkininkas ir greta eidamas nuėjo viešbutin, kuris buvo miesto centre, šalia miesto parko. Ko jis ten (divizijos štabe) buvo tokiu laiku, neturiu supratimo. Man asmeniškai prisiminė gairių perkėlimo momentas ir tikslas (Alukstos sritis. 1920.X.12 L.E. t. XIV, 235. Boston 1958). Prisiminė, kad tuo metu du kaimynai buvo užinteresuoti gana skaitlingomis mažumomis Latvijos rytinėje provincijoje.

8 val. 40 min. su būriu buvau jau Kurėnų kaime. Pirmoje eilėje pasirūpinau netarpine apsauga, sekimu ir greitomis numatyti gynomosi pozicija. Nedelsdamas iš Kurėnų kaimo pasiunčiau tris žvalgomuosius patrulius, pajėgumo po vieną viršininką ir po 5 jaunus kareivius (auklėtinius):

1. Kovarsko link iki Kovarsko — viršininkas skyrininko pavaduotojas Plūngė ir 5 jauni kovotojai;

2. Gieļucie - Statkuniszki - Žybutie link iki vieškeliu Kovarskas - Taujėnai — viršininkas skyrininko pavaduotojas Jonaitis ir 5 jauni kovotojai;

Schema 3 Nr. Rotmistras M. Michniewicz-Hetman — Vilniaus kavalerijos brigados reidas Kėdainių kryptimi. Vertimas iš lenkų kalbos. Mūsų žinynas Nr. 28, 1926.

3. Taujėnų link iki Taujėnų — viršininkas skyrininko pavaduotojas Cimulianskas ir 5 jaini kovotojai.

Būriui daviau maždaug šitokią įsakymą:

Priešas pranešančiomis jėgomis puola Širvintos - Giedraičiai fronto ruože. Jo kavalerija keliasi, o gal jau ir persikėlė, per upę Šventonijai ties Kovarsku.

Mūsų pulkas kaujasi Širvintos - Barčiai - Naujasis Viesas - Degučiai rajone.

Būriui uždavinys: Čia, Kuršėnų kaime, būrys sudaro atskirą lauko užtvartą, tikslu užkirsti prieš smulkiems kavalerijos daliniams kelią Ukmergės link. Sekti prieš kavalerijos veiksmus Kovarskas — Taujėnai fronto ruože. Patruliams uždavinys: Jieškoti ir sekti priešas duotose kryptyse. Į kautynes nesivelti (Schema nr. 3).

Pranešimus siųsti priešą pastebėjus ir terminuotą — 13 val., 16 val. patroliai grįžta atgal į šią vietą. Manęs ir būrio čia nesant, rasite du karius, šitame štai kieme, kurie nurodys, kur aš esu (kur yra būrys). Nesuradus ir tų dviejų karių, pranešimo pasiuntiniai ir patroliai vyksta į komandą Ukmergėn. Leidimas ir atsiliepiamas.

Lauko sargyba ir sekimas buvo išstatyti, žvalgomieji patroliai išsiųsti, beliko dar kartą tinkamai apžiūrėti būrio gynimosi poziciją ir paskubomis parengti ją gynimuisi. Taip besiren-

giant, apie 10 ar 10 val. 30 min., iš komandos viršininko gavau kitą įsakymą, būtent: "iš Kurėnų kaimo su būriu pereiti į Podvoryszki. Uždavinys tas pats. Kaimynas iš dešinės 2. p. batalionas Vidiškėse. Ukmergės - Taujėnų krypties apsauga ir sekimu rūpinsiuosi aš. Komandos viršininkas ltn. ..."

Surinkau būrį, sutvarkiau ryšio postą ir su būriu marš į naują vietovę, kurią maždaug už pusės valandos pasiekiau. Vėl naujos vietovės žvalgymas gynimuisi, ryšis su kaimynu iš dešinės, o čia dar ir labai nedraugingi dvarelio šeimininkai. Pati šeimininkė jauna ir graži, bet pikta ir pasipūtusi, atrodė, lyg čemerių būtų apsiėdusi. Atrodė, kad šeimininkai buvo antilietuviškai nusiteikę. Tačiau, atrodė, kad jie gerai nusimanė fronto veiksmuose. Kalbėjo tik lenkiškai. Išreiškusi savo akiplėšišką nepasitenkinimą, šeimininkė išvyko į Ukmergę ar į Taujėnus. Pavakaryje, grįžusi namo, buvo visai kitokia. Pas mane atėjo su vyno bonka. Jau mokėjo kalbėti ir rusiškai ir vieną kitą žodį grabaliojo lietuviškai. Matomai, buvo paveikta įvykių Širvintose ir ties Taujėnais. Šaimininkas visai nepasirodė. Visai kitaip atrodė Kurėnų ir Kuniškių kaimų ūkininkai: grynas lietuviškas elementas, draugingi, patikimi ir atviri.

(Bus daugiau)

SUOMIŲ SOVIETŲ 1939 - 1940 M. KARAS

P. ŽILYS

(Pradžia KARIO Nr. 1)

Po šito pasitarimo min. Tanneris trečią kartą susitiko su pasiuntine A. Kollontai, baronienės Stael von Holstein rezidencijoje Valhallavägen. Pasiuntinė A. Kollontai apgailėstavo, kad pasitarimai nebuvo pradėti anksčiau, lengvesnėmis sąlygomis, tada būtų buvę pasitenkinta tik Hanko, pasitarimų baze. Dabar, po Sovietų kariuomenės pasisėkimų fronte, reikalavimai padidėję. Abejojama dėl galimų nuolaidų pasitarimų metu.

Min. Tanneris, teisindamasis dėl vėlavimosi, paaiškino apie sunkumus, kuriuos tenka nugalėti suomių vyriausybei siekiant taikos, ypatingai pabrėždamas, kad demokratinėje santvarkoje tenka skaitytis su visuomenės opinija, gauti seimo pritarimą, todėl viskas eina lėtai. Diktatūrinėje santvarkoje visa tai atpuola, todėl viskas eina greitai. Po to, min. Tanneris įteikė A. Kollontai min. pirm. Ryti laišką Stalinui ir prašė visa perduoti Maskvai.

Pasikalbėjęs su A. Kollontai, min. Tanneris nvyko pas min. Güntherį ir pirmiausia pareiškė nepasitenkinimą, kad Suomija nebuvo pakviesta į Kopenhagos konferenciją. Be to, pareiškė didelį apgailėstavimą, kad Švedija nusprendė kritiškiausiu momentu palikti Suomiją vieną ir kad Švedija atsisako praleisti per savo teritoriją Vakarų s-kų kariuomenę ir pagalbą Suomijai, net grasindama tuo atveju stoti Sovietų Rusijos pusėje ir kariauti prieš Suomiją. Išreiškęs savo nepasitenkinimą ir išsikalbėjęs rūpimais klausimais su min. Güntheriu, min. Tanneris išvyko į Helsinkį.

Kelionės metu min. Tanneris išsikalbėjo su grįžtančiu iš Vokietijos prof. Kivimäki, kuris buvo nuomonės, kad norint išvengti visiško krašto sunaikinimo, esą reikalinga taikytis.

Vasario 28 d. min. Tanneris jau buvo Helsinkyje, kur ardo daug įvairių naujų žinių. Anglijos pasiuntinys Verekeris tuojau pareiškė norą pasimatyti ir atvykęs papasakojo:

1. Pagal gautas žinias, anglų ir prancūzų kariuomenės 12,000 - 13,000 vyrų gali pasiekti Suomiją balandžio 15-30 d. Tuo pačiu metu Švedijoje ir Norvegijoje bus sutelktos žymios jėgos, kad paremtų tą ekspediciją.

2. Esą, nesvarbu, koku vardu atvyks ekspedicinė kariuomenė, savanorių ar reguliarios kariuomenės, Vokietijai ir Sovietų Rusijai tai nesudaro skirtumo. Jos kreips dėmesį į skaičių ir pagal tai darys savo sprendimus.

3. Kas liečia pagalbą Švedijai ir Norvegijai, jeigu Vokietija darytų spaudimą, dėl to bus aiškinamasi su jomis. Bendrai, anglų vyriausybė negalinti nustatyti iš anksto karių skaičiaus ir detalių apie pa-

galvos tiekimą, tačiau Vakarų s-kai suteiksia pakankamą pagalbą Suomijai.

Į klausimą, kaip ilgai anglai laikys savo kariuomenę Suomijoje, pasiunt. Verekeris atsakė, kad anglai rems Suomiją visu šimtų nuosimčių.

Tą pačią dieną buvo gauta iš Stockholmo per Erkk pranešimas, kad Suomija turi duoti atsakymą per dvi dienas (tai yra, kovo 1 d. 11 val.) dėl naujų Sovietų Rusijos sąlygų. Išsiaiškinta, kad tai nesąs ultimatumas.

15:00 val. įvyko vyriausybės posėdis, kuriame dalyvavo ir valstybės sprezidentas, prof. Kivimäki ir gen. Waldenas. Posėdžio metu buvo apsvarstyta pranešimai: min. Tannerio apie kelionę į Stockholmą ir apie Vakarų s-kų pagalbą. Prof. Kivimäki —apie rezultatus kelionės į Vokietiją ir gen. Waldeno apie padėtį fronte. Buvo prieita išvados, kad yra laikas daryti galutinį sprendimą.

Valstybės prezidentas padarė tokią išvadą: padėtis esanti bloga. Tautų s-ga pažadėjo mums pagalbą, o dabar Švedija ir Norvegija neduoda leidimo, kad kiti suteiktų pagalbą. Visų blogiausia, kad vyriausybės nerems vieningai visa tauta, kad taika daroma tokiomis sunkiomis sąlygomis. Turint omenyje vieningumo mintį, esą reikalinga atsiklausti kariuomenės vado marš. Mannerheimo nuomonės. Nuspręsta skubėti.

Min. pirm. Ryti, ministariai Bornas, Fagerholmas, Heikinenas ir Söderhjelm, drauge su jais gen. Waldenas, tuojau vyksta pas marš. Mannerheimą pasitarti ir grįžta į Helsinkį rytą.

Kaip sunki ir komplikauta buvo susidariusi padėtis Suomijos vyriausybei padaryti galutinį sprendimą, galima spręsti iš to, kad vyriausybei posėdžiaujant atvyko Prancūzijos pasiuntinys Helsinkyje Magny ir pareiškė, kad Prancūzijos vyriausybė tikisi, jog Suomijos vyriausybė tuojau paprašys jos pagalbos, o tuo pačiu metu iš Suomijos pasiuntinio Londone Gripenbergo buvo gauta telegrama, kad anglų vyriausybės nuomone, kariuomenės pasiuntimas į Suomiją priklausys tik nuo Švedijos vyriausybės nusistatymo. Be to, pasiuntinys Gripenbergas pranešė, kad pas Anglijos užsienių reik. min. Halifaxą (rusų žiniomis pas vicemin. Butlerį) lankėsi Sovietų Rusijos ambasadorius Londone Maiskis ir prašė, kad Anglijos užsienių reikalų min. perduotų Suomijos vyriausybei Sovietų Rusijos siūlomas taikos sąlygas. Halifaxas atsisakė tai padaryti. Dėl to tarp Halifaxo ir Maiskio įvyko gana aštrus pasikalbėjimas. Tai buvo tos pačios Sovietų Rusijos siūlomos taikos sąlygos, kurias perdavė Suomiių vyriausybei Švedijos užsienių reikalų min. Güntheris.

Dienos slinko perkrautos didelių ir svarbių įvykių. Vasario 29 d. iš pat ryto posėdžiavo seimo užsienių reikalų komitetas, kuriame užsienių reik. min. Tanneris atpasakojo įvykių raidą nuo vasario 21 d. Komitetas, be rezervų, pritarė, kad reikia derėtis Sovietų Rusijos pasiūlytomis sąlygomis.

Vos posėdžiui pasibaigus pas užsienių reik. min. Tannerį atvyko anglų pasiuntinys Verekeris ir pareiškė, kad jis gavęs žinių iš Londono, jog Suomija prašiusi Vokietijos vyriausybės tarpininkavimo pradėti taikos pasitarimus su Sovietų Rusija. Pasiuntinys Verekeris prašė, kad Suomijos vyriausybė prieš darant tokius žygius painformuotų apie tai anglus. Min. Tanneris paaiškino, kad Suomijos vyriausybė panašių žygių nėra dariusi, tai tikriausiai Italijos užs. reik. min. Ciano specialaus pasiuntinio grafo Becho vizito pasekos, nes išvykdamas iš Suomijos jis pažadėjo ta kryptim padaryti žygių.

Ta proga pasiuntinys Verekeris papasakojo, kad kai užs. reik. min. Halifaxas atsisakė perduoti Sovietų Rusijos siūlomas taikos sąlygas Suomijai, ambasadorius Maiskis labai supykęs ir pareiškęs, kad toks Anglijos elgesys gali turėti nelauktų pasekų Anglijos ir Sovietų Rusijos santykiuose. Min. Halifaxas į tai atsakęs, kad gal negalima būti išvengti santykių nutraukimo ir konflikto, jeigu Sovietų Rusija statysianti Suomijai sunkias, nepriimtinas taikos sąlygas ir tęs toliau karą.

Min. Tanneris paaiškino pasiunt. Verekeriui, kad Suomijos vyriausybė dar nesanti padariusi galutinio sprendimo ir tebestudijuoja visą reikalą. Esą, jeigu Suomijos vyriausybė žinotų Anglijos ir Prancūzijos siūlomos karinės pagalbos apimtį ir kaip greit toji pagalba pasieks Suomiją, sprendimą padaryti būtų labai lengva.

Po pietų įvyko vyriausybės posėdis, kuriame padarė pranešimą, grįžęs iš kariuomenės vado būstinės, min. pirm. Rytį ir kiti kabineto nariai. Iš fronto žinios buvo pesimistiškos. Padėtis nesanti kritiška, bet kelianti susirūpinimą. Po to šis klausimas buvo patiektas svarstyti seimo užsienių reikalų komitetui. Kadangi komiteto nariai jau žinojo vyriausybės nusistatymą duoti teigiamą atsakymą į Sovietų Rusijos pasiūlymą, tai ir komitetas tam pritarė. Seimo grupių pasitarime dauguma pritarė vyriausybės nusistatymui.

Tų pasitarimų — posėdžių metu užsienių reik. ministeriui Tanneriui Prancūzijos pasiuntinys Magny pranešė, kad pirmojo ešalono Suomijon siunčiamų karių skaičius pakilęs iš 12,000 iki 20,000 vyrų — anglų, prancūzų, lenkų, ir kad dabar vykdomas tų karių surinkimas. Be to, pasiunt. Magny paaiškino, kad Švedijos ir Norvegijos neigiamas atsakymas dėl tranzito dar nesąs galutinis, gavę detalizuotas informacijas jos tam neprieštarausiančios. Esą, jeigu suomių kariuomenė dar galėtų išlaikyti frontą keletą savaičių, tai pagalba ateitų kuogreičiausiai. Tai būsianti pagalba pradžia, vėliau busiūsi prisiūsta daugiau karių. Magny pabrėžė, kad jei Suomija taikysis su Sovietų Rusija, tai įvyksianti visiška kapituliacija, tuo atveju suomių vyriausybė būsianti pati atsakinga už savo krašto sunaikinimą.

Min. Tanneriui pareiškus, kad iš Suomijos pasiunt. Paryžiuje Holma gautomis žiniomis, pagalba negalėsianti atvykti kovo mėn., Magny pareiškė, kad pagalba atvyksianti laiku.

Min. Tanneris pasiteiravo, kaip Prancūzija galėtų pagelbėti Suomijai derybose su Sovietų Rusija, kad išsiderėjus geresnes taikos sąlygas, o jeigu nepasisiektų susitaikyti, ar, po to, Suomija galės kreiptis į Vakarų s-kus pagalbos? Pasiuntinys Magny labai suabejojo. Esą, per tą laiką vakariečių tarpe atšals simpatijos jausmai Suomijai. Pradėdama derybas su Sovietų Rusija, Suomija pasuksianti Vokietijos pusėn. Tai būsias didelis Vokietijos laimėjimas.

Vasario 29 d. 11:15 val. vyriausybės posėdyje buvo priimtas min. pirm. Rytį paruoštas toks atsakymas Sovietų Rusijai: "Suomių vyriausybė, kuri iš savo pusės irgi trokšta užbaigti karą ir padaryti taiką, laiko, kad ji gali ta prasme įvertinti patiektas sąlygas, kaip pradžia pasitarimams ir, principe, jas priimti. Plačiai suprantamas pasiūlymas ir neaiškumas kai kurių detalių reikalauja paaiškinimo ir aptarimo išsikalbant žodžiu. Suomijos vyriausybė laukia pranešimo, kada ir kur Sovietų vyriausybė siūlo pradėti pasitarimus. Suomių vyriausybė Maskvą skaito priimtina vieta susitikimui".

Šis atsakymo tekstas tuoju buvo pasiūstas Suomijos charge d'Affaires Stockholme Erkko, su specialia direktyva, kad jis gali būti įteiktas Švedijos užs. reik. min. Güntheriui, tik gavus atskirą įsakymą.

VAKARŲ SAJUNGININKAI RODO VEIKLUMĄ

Kaip matome, Suomijos vyriausybė aiškinosi visą savaitę, kol padarė sprendimą pradėti derybas Sovietų Rusijos patiektomis sąlygomis.

Anglija ir Prancūzija, kurios iki tol veikė gana lėtai, patyrė apie Suomijos vyriausybės sprendimą, pradėjo smarkiau veikti. Jos darė įvairias pastangas, kad Suomija nepradėtų derybų su Sovietų Rusija.

Suomijos pasiuntiniai, Londone — Gripenbergas ir Paryžiuje Holma, telefonavo min. pirm. Rytį.

Holma pranešė, kad Prancūzijos min. pirm. E. Daladier tikrai pažadėjęs, jog pagalba atvyksianti kovo pabaigoje. Pagalbos išvykimo laikas priklausąs nuo Londono, kuris skubiai ruošiasi išsiūsti kariuomenės dalis dar prieš kovo 12 d. Prancūzija pasiruošusi išsiūsti savo dalis vėliau.

Vėliau pasiunt. Holma pakartotinai pranešė, kad min. pirm. Daladier pažadėjęs paskubinti pagalbos išsiuntimą ir pakankamą jos kiekį.

Kovo 1 d. 11:00 val. turėjo būti duotas Sovietų Rusijai atsakymas dėl taikos derybų. Kadangi nakties bėgyje buvo gauta naujų pranešimų iš Vakarų s-kų, tai buvo nuspręsta 10:30 val. sukviesti vyriausybės posėdį.

Vyriausybės nariai buvo painformuoti, kad paskutiniomis žiniomis Vakarų s-kų pasiūlyta pagalba, kuri gali atvykti į Suomiją kovo pabaigoje, sieks apie 50,000 vyrų. Vakarų s-kai patys pasirūpina tranzitu per Norvegiją ir Švediją. Prancūzijos vyriausybė prašanti, kad pasitarimai dėl taikos derybų užmezgimo su Sovietų Rusija nebūtų tęsiami.

(Bus daugiau)

Redaguoja —
 š. P. Petrušaitis,
 1561 Holmes Av.,
 Racine, Wisc.

TREMŲ TRIMITAS

ŠAULIŲ AUKOS LIETUVAI

(tėsinys)

9. *Kručkauskas, Benediktas*, Pravieniškių š. br., Rumšiškių ir vėliau Vadų girininkijos girininkas, nužudytas girininkijos patalpose 1943 m. pabaigoje. Vokiečių okupacijos metu šaulių veikimas buvo neįžymus, bet Kručkauskas savo bute ant sienos laikė pakabinęs šaulio uniformą. Gyveno viename Vadų girininkijos name, turėjo įvairių ginklų ir buvo atsargus. Raudonieji banditai į jo butą greičiausiai įsiveržė per klastą. Matomai panaudojo kurį nors jo gerai pažįstamą asmenį. Rastas labai sumuštas ir po to per kaktą nušautas iš jo paties turėto parabolio. Butas apipleštas ir visi vertingesni daiktai išnešti. Taip pat dingo ir Kručkausko šauliškoji uniforma.

10. *Rauckis, Juozas*, ats. vyr. psk., Gailionių š. br. buvęs vadas, ūkininkas, areštuotas pirmomis vokiečių - rusų karo dienomis. Vėliau rastas nužudytas apie 40 km. nuo gyvenamos

vietos prie Biržų miesto. Rauckis prieš nužudymą buvo žiauriai kankintas, nes jo lavonas buvo labai sužalotas.

11. *Šlėkta, Petras*, ats. vyr. psk., Gailionių š. br. vadas, ūkininkas, 1941 m. birželio 14-17 dienomis ištremtas su šeima į Sibirą. Greitai po ištremimo mirė priverčiamojo darbo stovykloje.

12. *Petrauskas, Jurgis*, Gailionių š. br. valdybos narys, ūkininkas, 1941 m. birželio mėn. 14-17 dienomis ištremtas su šeima į Sibirą. Mirė priverčiamojo darbo stovykloje.

13. *Petrušaitis, Bronius*, Gailionių š. br. tarnautojas, nuteistas mirti ir sušaudytas per antrąją okupaciją dar II-jo pas. karo metu.

14. *Ptašinskas, Adulis*, Nepriklausomybės kovų dalyvis, ūkininkas, Titonių š. br., ištremtas su šeima į Sibirą 1941 m. birželio 14-17 dienomis. Mirė 1943 m. priverčiamojo darbo stovykloje.

Kiekviena tauta nori būti pirma. Tai yra kilnios lenktynės. Stenkis, kad tavo tauta būtų pirmoji pasaulyje.

V l a d a s P ū t v i s

Kas turi žemę, tas turi gyvo labo šaltinį, turi laisvę ir valdžią. Lietuviai žemelė yra šventa, kaip ir gaudama iš jos duona.

V l a d a s P ū t v i s

Detroito šaulys pas losangeliečius. Iš kairės: kun. V. Kriščiūnevičius iš Detroito, O. Žadvydas, V. Saladžius ir dr. J. Juslonis.

IŠ PADALINIŲ VEIKLOS

Dešimtmečio minėjimas

DLK Kęstučio šaulių kuopa paminėjo savo veiklos dešimtmetį 1965 m. spalio mėn. 2 d. Racine, Wisc. Įsisteigusi, kaip trečias padalinys tremtyje atkurtos LŠS-gos, spėjo išvartyti gražią kultūrinę ir tautinę va-gą lietuviškosios išeivijos šiaurės A-merikos dirvoje.

Iškilmingas posėdis

Dešimtmečio minėjimą pradėjo garbės šaulys ir kuopos pirmininkas š. J. Giedrikas, pakviesdamas į garbės prezidiumą: ALB Čikagos apygardos pirm. inž. Br. Nainį, šv. Kazimiero parapijos kleboną kun. B. Vaišnorą, M.I.C., ir LŠST II-ji vicepirm. š. P. Petrušaitį.

Susikaupimo minute pagerbti mirusieji kuopos šauliai: Jonas Virbailas, Kazys Mockus, Edvardas Baltušis, LŠST garbės narys prof. dr. inž. Jonas Šimoliūnas ir Ona Lukauskienė.

Š. J. Giedrikas trumpai peržvelgė svarbesnius dešimties metų veiklos punktus: kasmetines Jonines, Lietuvos kariuomenės šventės minėjimus, nuolatinę paramą lietuviškoms organizacijoms, savitarpinę šalpą, kuopos narių veiklą S-gos vadovybėje ir t.t. Tiems reikalams išleista virš 1,500 dol., tačiau kuopos finansinis stovis yra tvirtas.

Inž. Br. Nainys ilgesnėje kalboje pabrėžė organizuotumo reikšmę lietuvių atsikūrimui bei prisiminė apie šaulių atsikūrimą išeivijoje: "... Ir didžiausios upės išdžius be savo baseiną sudarančių jos intakų: mažesnių upių, upokšnių ar šaltinių, jei patys intakai užsitvenks, kai sustos jais tekėję vandenys ir užseks dumb-lu, jeigu neturės kur tekėti. Mažomis srovelėmis iš visų pakraščių, nuo kalnų ir kalnelių visos upės teplaukia, nesvarbu, kaip stiprios jos bebūtų ir kaip bevingiuotų, teneišsenka, teneišdžiūsta, tenesustoja tekėjusios. Teatneša savo nors ir mažiausius lašelius ir tepatvindo mūsų didžiąją upę ir įgalina ją prasiveržti pro visas užtvankas ir galinga srove plaukti į laisvės dienas.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, siekianti suburti į vieną šeimą laisvei ir išlikimui, sveikina kiekvieną laisvą iniciatyvą, kiekvieną organizaciją, skatina, ragina bei remia jų veiklą, nes tiki, kad juo daugiau ratalių gyvai judės, tuo gyviau, sparčiau ir tiksliau suksis ir didysis ratas.

Nevienas gal skeptiškai sutiko ir prieš dešimtį metų išeivijoj atgaivin-

Minėjimo prezidiumas. Iš k. į d.: inž. Br. Nainys, kun. B. Vaišnoras, MIC, š. J. Giedrikas ir š. P. Petrušaitis. Nuotrauka: Al. Šukys

tą šaulių S-gą. Nevienas suabejojo jos nauda ir reikalingumu. Vargu ar šiandien daug tokių beliko. Daugiau negu dekadą išsilaiikiusi organizacija kalba už save. Daug darbų atlikta, daug lietuvių grąžinta į lietuvišką šeimą, kurie dar tėvynėje šaulius pamilė, kitur gal ne visai sugebėjo prapti".

Prelegentas ragino tremties šaulius sekti savo pirmtakūnų pėdomis, kurie skyrė savo darbą ir liejo savo kraują dėl Lietuvos laisvės.

Trumpai kalbėjo "T. T." redaktorius š. P. Petrušaitis.

Amerikos ir Lietuvos Himnus sugiedojo Ida Tamulienė. Akomponavo Bronė Pliuraitė.

Pobūvis ir sveikinimai

Prie gražiai papuoštų stalų susėdo virš 80 šaulių ir jų svečių. Balletmeisterio Simo Velbasio studijos mokinės: Birutė Bacevičiūtė, Kornelija Bakšytė, Saulėna Dailidkaitė, Vilija Dailidkaitė ir Ramunė Kazėnaitė, atvykę iš Čikagos, savo grakščiais šokiais sužavėjo žiūrovus. Mergaitės buvo apdovanotos gėlėmis.

LŠST leidinio "Nepriklausomai Lietuvai" red. š. P. Petrušaitis įteikė vieną jo egzempliorių su centro valdybos rašu baltm. S. Velbasui už jo nuolatinę paramą šauliams.

Žodžiu kęstutiečius sveikino: ALB Kenoshos apylinkės pirm. J. Milišauskas, Kenoshos ALT sk. pirm. š. Vl. Skirmuntas ir Racine ALT sk. pirm. š. M. Kasparaitis.

Raštu — LŠST garbės nariai: Sofija ir Aleksandras Mantautai, gen. Kazys Musteikis, adv. Rapolas Ski-

pitis ir centro valdybos narys š. kun. J. Borevičius, S.J.

Pobūvį pravėdė kuopos vicepirm. š. Z. Lukauskas. Jo dalyviai sudėjo dar 85, — dol. aukų paremti lietuvių manifestaciją New Yorke, kuri įvyks lapkričio mėn. 13 d. Šauliai jau buvo tam tikslui surinkę 70 dol. aukų.

Aplamai minėjimas nusisekė, buvo gerai organizuotas ir paliko jaukius prisiminimus jo dalyviams. Kuopos valdyba ir sesės šaulės — Emilija Kleinotienė, Stefanija Pelanis, Leona Juškienė, Stasė Petrušaitienė, vadovaujamos Marytės Vedeikienės, paruošė gražias vaišes ir rūpestingai globojo svečius.

Sekmadienį 9 val. 30 min. buvo atlaikytos šv. Mišios šv. Kazimiero bažnyčioje už mirusius kuopos narius.

P. P.

LŠST centro valdyba išleido spalvotas keturių rūšių kalėdines korteles, kurias platina per šaulių padalinius. Kortelės su voku kaina — 10 centų. Gaunamos pas CV išdininką: Mr. Kazys Žilėnas, 1347 So. 48th Ct., Cicero, Ill, 60650.

PATIKSLINIMAS:

"T. T." Nr. 7 prie straipsnio "Su senuoju kariu ir šauliu atsiveikinant" tilpės epitapas hegzametru ir pentametru (antrašas antkapiui) parašytas Jono Petrušaičio, o pats straipsnis skyriaus redaktorius. Red.

Redaguoja E. PETRAUSKAITĖ, 926 W. 52nd Street, Chicago, Ill. 60609

ŽIEMAI ARTĖJANT

(Aplinkraštis)

Pasibaigė vasaros malonumai. Prasideda žiemos meto darbai. Kiekviena organizacija stengsis pagyvinti savo veiklą. Susimąstykite ir mes, sesės, kaip naudingiau šį rudens ir žiemos laikotarpį praleisti ir kuo daugiau prie šaulišku ir tautinių darbų prisidėti.

Čia pat jau Vėlinės. Rimties, susikaupimo, giliausio išgyvenimo diena. Aplankykime ir papuoškime šaulių, karių bei kitus apleistus kapus. Tai gražiausias šaulių moterų darbas, kurį visada savo tėvynėje atlikdavome, kuriam ir dabar turime jausti pareigą, vardan tų visų vėl žuvusių, kuriems tenai gal niekas ir kapo nesuptylė ...

Netrukus sulauksime ir Kariuomenės šventės. Karžygs, dėl savo krašto laisvės žuvęs karys, tai amžinai šviečias šventos aukos pavyzdys. Kariuomenės šventės proga pagerbsime visų žuvusių brangią atmintį ir kartu pasisemsime karžygiškos dvasios, kad pačios daugiau aukotis ir dirbti dėl savo krašto gerovės ir laisvės pajėgtume. Ne tik dalyvausime šventėje, bet ir visu nuoširdumu prisidėkime prie jos ruošimo!

Ne už kalnų ir taip visų laukiamos Kalėdos. Tą prasmingą šventę švėsdami vieni į kitus artėsime. Sveikinsime. Siūsisime dovanėles, ruošime Kūčias, Kalėdas. Apsidairykite aplink, pagalvokime, ar nėra užmirštų, sergančių, kokių senelių ar šiaip nelaimingų savųjų? Pirmoj eilėj visa krikščioniška meile į juos artėkime, jiems kokią džiaugsmą, malonumą suteikime: ar tai į Kūčias pakviesdamos, ar aplankydamos, ką nunešdamos, geru žodžiu paguosdamos.

Sulauksime ir brangiausios Nepriklausomybės šventės — Vasario 16-sios. Ši šventė turi visus išjudinti, paskatinti tolesniems laisvės kovos darbams. Visi ruošiami minėjimai ir jų programos turėtų būti kuo daugiau pritaikintos jaunimui, kad jie ryžtu ir kovos dvasia degtų. Šia linkme ir turėtume kuo daugiau dirbti. O

taip pat šios šventės proga stenkimės įsiveržti ir į svetimųjų širdis bei protą.

Mūsų pareiga palaikyti ir savąją spaudą. Ilgi žiemos vakarai tinkamiausi skaitymui. Prisidėkime ir prie spaudos platinimo, nes spauda palaiko tautinę gyvybę ir kovoja už mūsų krašto laisvę. Neužmirškime ir mūsų brolio "KARIO". Skaitykime jį ir bent po vieną naują prenumeratorių 1966 metams suraskime. O, ir "Šaulė Tremtyje" laukia jūsų, Sesės, talkos: straipsnių, nuotraukų ar nors savos veiklos žinučių atsiųskite! Sesė Redaktorė už viską bus dėkinga!

Nepagailėkime laiko ir lėšų prisidėti prie visų svarbiausių mūsų kultūrinių reikalų, politinių žygių. Šaulė visur gyva, kur tautos reikalai ją tik šaukia.

Labiausiai ji gyva savo organizacijos pareigose. Broliai šauliai laukia kuo aktyvesnės mūsų pagalbos. Visur darbščiosios moterų rankos reikalingos. Tačiau, ne tik darbu, bet ir sumanymais prisidėkime prie dar didesnės šauliškos veiklos pagyvinimo. Savo kultūriniais parengimais, dainomis, tautiniais šokiais, vaidyba ir kitais būdais kuo gražiau reprezentuokimės kitų organizacijų tarpe.

Būkime naši ir naudinga lietuviškos visuomenės dalis, sesių ir brolių organizacija, drausmingai ir vieningai dirbanti savo tautos gerovei ir nepriklausomai Lietuvai!

K. Kodatienė
Moterų Šaulių Vadovė

Nuoširdžiai sveikinu D. L. Kunigaikštienės Birutės Draugiją, šiais metais švenčiančią savo 40 metų išikūrimo ir 15 metų atsikūrimo tremtyje jubilėjų. Mieloms Sesėms Birutininkėms linkiu daug sėkmės jų vertingame kultūros ir šalpos darbe.

"Šaulė Tremtyje" Redaktorė

Paskelbti Jaunimo Metai

Nesenai dar skundėmės — žūsta mūsų jaunimas svetimųjų jūroje — žus mūsų laisvės viltys, su vyresniąja karta. Netiesia. Štai kyla jauni želmenys ir tiesia gajas šakas į saulę, taip gaivalingai, taip drąsiai.

Šiais liūdnos sukakties metais neveltui prisiminta partizanų testamentai: *“Mes dantimis įsikandę laikomės Tėvų žemės tol, kol okupanto buožė sudaužo mūsų galvas. Užmerkiame akis su pilna burna šventos žemės, kad kiti ją labiau pamiltų”* (Iš lietuvių partizano laiško išeiviams). Tie žodžiai tapo išgirsti jaunųjų lietuviškų širdžių. Jie šiomet pakėlė galvas ir, išjudinę net “senimą”, suruošė du milžiniškos reikšmės žygius — į Vašingtoną prie Baltųjų Rūmų ir dabar New Yorke — į Jungtines Tautas. Tai labai šaunūs užsimojimai, tai ugingai drąsi iniciatyva, kurios ir tegalėjo imtis jaunimas, niekur nepripažįstas užtvarų bei pasipriešinimo. Taip pavasario upė pralaužia ledus, nes atėjo tam laikas — jos niekas nebesulaikys.

Vyresnioji karta su pasididžiavimu tai sutiko ir visomis galimomis priemonėmis išėjo talkon. To pasąkoje *Pasaulio Liet. Bendruomenės Valdyba 1966 metus paskelbė Jaunimo Metais*. Štai ką ta prasme rašo “Pasaulio Lietuvis”: *“Ateinančiais 1966 metais Pasaulio lietuvių ypatingas dėmesys kryps į jaunimą. PLB Valdyba 1966 metus skelbia Pasaulio Lietuvių Jaunimo Metais. Jie prasidės su Kanados Lietuvių Jaunimo Kongresu 1965 spalio 8-10 dienomis Toronte. Vėliau seks jaunimo dienos bei suvažiavimai ir sąskrydžiai įvairiuose laisvojo pasaulio kraštuose”*. To išdavoje *tie metai vainikuosis Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresu 1966 m. birželio 30 — liepos 3 dienomis Čikagoje*, o Metai bus baigiami pasaulio jaunimo stovyklomis. Visam šiam darbui jaunimas jau dabar uoliai ruošiasi. Žinoma, neatsilieka ir mūsų šauliai.

Dvi lietuvaitės atstovavusios Lietuvą Pavergtųjų Tautų demonstracijos parade š.m. liepos 17 d. Čikagoje: jauniausioji Čikagos šaulė Birutė Baškauskaitė ir “Rūtos” būrelio v-bos narė Juzė Gustaitytė.

ČIKAGA

Šauliai ir Vyčiai

Ir surado toks tokį — sako lietuviška patarlė. Tai galima pasakyti ir apie besimezgančią draugystę šaulių su vyčiais. Ji prasidėjo nuo tarpusavio bendradarbiavimo: vyčiai pakvietė šaulių šokių grupę “Aušrą” pasirodyti jų parengime, šauliai — vyčių chorą dainuoti jų meno kuopelės 10 metų sukakties minėjime. Po to visi dalyvauja bendrose vai-

šėse bei pasilinksminimuose. Tai labai gražu, nes abiejų šių organizacijų yra vieni die siekimai ir bendra kova dėl Lietuvos išlaisvinimo.

Atėityje duosime platesnių žinių apie vyčių veiklą.

Atšvestos mirimo metinės

Š. m. spalio 17 d. sukako metai nuo a. a. šaulės Jadvygos Išganaitienės mirties. Ta proga giminių užprašytose pamaldose dalyvavo daug šaulių, draugų ir pažįstamų. Po pamaldų šv. Kazimiero kapinėse Vy-

tauto D. Š. kuopos pirm. kun. A. Šeštokas atliko paminklo pašventinimo apeigas.

“Miško brolių” pakartojimas

Š. m. gruodžio 5 d. Čikagoje, Tėvų Jėzuitų namuose, bus pakartotas šiems metams pritaikytas ir turėjęs didelio pasisekimo, šaulių V. D. kuopos meno ratelio vaidintas, A. Kaulėno veikalas “Miško Broliai”. Veikale pavaizduota jaudinantieji pergyvenimai ir ryžtingos partizanų kovos.

PASTABA PRIE STRAIPSNIO: ANGLAI SAKSAI IR AISČIŲ PABALTIJYS

(KARYS, 1965 m. Nr. 7)

Šio straipsnio autorius R. Raulinaitis rašo, kad Britanijos karalius Arturas ... užkariavęs visą Skandiją ir be visų salų už Skandijos vandenų ... Semelandiam, Curlandiam ... ir visus kitus Baltijos kraštus ir salas ir taip net iki Rusijos nukėlęs Britų imperijos rytines sienas ir t.t. Autorius toliau rašo, kad iš čia minimų iki 517 m. po Kristaus užkariautų kraštų galima atpažinti ir keletą Pabaltijo kraštų, būtent "Sembą (Sambiją) Prūsiose, Vendus ir Kuršą Latvijoje ir Virumaa Estijoje. Tai apima beveik visą baltų tautų gyvenamą Baltijos pajūrio pakrantę".

Taip aiškina minėto straipsnio autorius. Šias žinias jis sakosi paėmęs iš G. Lombardo išleistos 1568 m. knygos: Anglo - Saxon Laws arba Arxaionomia, Sive De Priscis anglorum Legibus libri, kur kalbama apie legendarinio karaliaus Arthuro laikais Britų karūnai priklausiusias žemes.

Kad minėto straipsnio skaitytojai negautų klaidingą istorinį vaizdą apie tariamą Pabaltijo kraštų priklausomybę Britų karūnai, ryžausi parašyti šitą pastabą:

Pažiūrėsim, kas tikrai buvo tariamas Britanijos karalius Arturas, ką jis veikė ir kokią Britanijos imperiją jis buvo sudaręs, į kurios suvereniskumą buvo patekęs net ir Pabaltijys.

Kaip istorijoje tiksliai žinoma, Romos karvedys Julius Cezaris, nukariavęs Galiją (Gallia), jau 55 m. prieš Kr. su kariuomene pirmą kartą persikėlė į Britaniją ir ten nugalėjo britų vadą, kuris romėnų užrašuose vadinamas Cassivelanus. Kitais metais jis vėl persikėlė į Britaniją, bet rudeniu artinantis, su visa kariuomene grįžo į Galiją. Jo vėlesnė mirtis sustabdė romėnų veržimąsi į Britaniją. Tik 43 m. po Kristaus, Romos imperatoriui Claudijui valdant, reiškia, beveik šimtą metų vėliau, Britanija vėl buvo romėnų puolama ir beveik šimtą metų trukusiose kovose, po daugelį numalšintų sukilimų buvo galutinai užkariauta ir užvaldyta. Imperatorius Hadrianas pastatydino 122 m. jo vardu pavadintą mūrinę sieną apsaugoti Romos valdomąją Britaniją nuo šiaurės kaimynų piktų ir skotų puolimų. Kovos ir tuomet nesibaigė, nes užkariautieji britai dažnai sukildavo ir buvo palaikomi nenugalėtų kaimynų. Romoje įsigalėjus krikščionybei naujasis mokslas buvo perneštas ir į Britaniją ir čia steigiamos parapijos bei

statomos bažnyčios bei vienuolynai. Romos imperijai pradėjus irti, imperatorius Honorius 410 m. atitraukė iš Britanijos romėnų kariuomenę pareikšdamas, jog britiški kantonai turį dabar patys apsiginti.

Kai Romos karvedys Aetius 446 m. po Kr. atsisakė britams suteikti pagalbos prieš juos puolančius piktus ir skotus, britų karvedys arba kunigaikštis Vortigeris šaukėsi į pagalbą saksus. Nuo to meto prasidėjo anglių - saksų invazija į Britaniją, kurią vėliau sekė danų, vikingų ir galiausiai normanų invazija 1066 m. po Kr. Anglai-saksai jau 449 m. dideliais kiekiais pradėjo persikelti į Britaniją. Ta invazija tęsėsi apie 150 metų. Persikeliantieji buvo mišinys iš anglių saksų ir jutų, visi kilę iš Jutlandijos, Slesvigo - Holšteino ir šiaurės jūros pietinės pakrantės. Jų kalba buvo germaniška, kuri visai skyrėsi nuo britų kalbos. Šis laikotarpis pasižymėjo didelėmis kovomis tarp romanizuotų ir krikščionybę priėmusių britų ir pagoniškių įsiveržėlių, kuriuos Winston Churchill savo istorinėje apžvalgoje vadina barbarais. Labai nukentėjo krikščioniška bažnyčia, kuri vietomis buvo visai sunaikinta. Tik anglių-saksų kunigaikščiui arba karaliui Ethelbertui 597 m. priėmus krikščionybę, buvo sudaryta anglių-saksų bažnyčia su Canterbury arkivyskupija, kuri yra žinoma ir šandien. 800 m. po Kr. Vessexo karalius Egbertas sujungė septynias valstybes į vieną vienatę, kurį jis pavadinęs Anglija (Anglien). Jo pasekėjams bevaldant prasidėjo danų veržimasis į Angliją, kuris vėl sukėlė dideles kovas. Į danų sąvoką tais laikais įėjo danai, norvegai bei švedai, kai kurių kiltys buvo vadinamos ir vikingais. Jie atvyko dideliais laivais iš šiaurinių kraštų į malonesnį klimatą ir derlingesnes šalis. Tik Alfredas didysis, kuris 871 m. įžengė į sostą, danus įsbrovėlius kiek atstūmė atgal, kai jie jau buvo užėmę didžiausią Anglijos dalį. Šios visos yra tikslios žinios apie Britaniją ir Angliją, nes Romos bažnyčios klebonai stropiai aprašinėjo visus šios šalies įvykius.

Kur buvo kalbamame straipsnyje minėtas Britanijos karalius Arturas?

Artus, angliškaai Arthur, yra gana nežymi asmenybė, kuri vėliau buvo įpinta į valizišką - bretonišką pasakų ciklą, kuris viduramžiuose buvo nepaprastai išplėstas. Jis pasakose vadinamas Siluru, kartais Dumonių

karaliumi; jo tėvas buvęs tulas Uther, jo dėdė Ambrosius Aurelianus, romėnas arba romanizuotas britas. Jo tėvas paveldėjęs sostą iš karaliaus Vortimero. Jo sūnus Artus - Arthuras, buvęs Kaerlione vyskupo Dubriciaus vainikuotas karaliumi ir įgijo vėliau valiziško tautinio herojaus pozymį, kuris savo gyvenimo laike vedė romanizuotus britus bei valizus prieš į Britaniją įsiveržiančius anglių-saksus. Tuo savo pasipriešinimu sulaukė anglių-saksų įsiveržimą į Valijos (Wales) kalnuotą kraštą, gynė vietinių britų laisvę, kalbą, papročius ir krikščionišką tikybą prieš pagoniškus įsiveržėlius. Trečiame mūšyje ties Mount Badonu, Valijoje, jis žuvęs 537 m. arba 542 m., pagal Churchillio istoriją 503 m. Kur minėtas mūšis tikrai įvyko, iki šiol nenustatyta. Jo ilgai nežinomas kapas buvęs surastas tik 1189 m., karaliui Henry II valdant. Jo vardas yra labai praplitęs, apie 600 vietovių vadinasi Arthuro vardu, bet dauguma jų Valijoje.

Kadangi valizams ir vėliau daug šimtmečių teko kovoti su į jų kraštą įsiveržusiais anglių-saksais, danais, vikingais ir normanais, Artus-Arthuro egzistencija buvo įjungta į žinomąją Artus-pasaką (Artus Sage). Viduramžių romantiškoje literatūroje jis išaugo į didžiausį karalių ir kilniausių riterių.

Britų - anglių istorijoje jis yra minimas tik valiziško kronikininko Gildas (gim. 516 m.), kuris surašė jo tariamus kariškus žygius, bet nepaoduodamas nei tikrų datų ir nei vietovių. Net šio karžygio vardo jis neminėjo, kuris išliko tik tautosakoje. Vėlesni kronikininkai iki 8-to šimtmečio apie jį tyli. Tik kronikininkas Nennius savo Historia Eritonum, 9-me šimtetyje mini jo vardą ir duoda platų pamatą Artus pasakai, kurią jis sukūrė iš tautosakos ir savo fantazijos, rašydamas apie jo praveistus dvyliką karinių žygių prieš anglosaksus ir apgobė jį šventųjų aureole. Buvo sudaryta pasaka apie jo apvalaus stalo bendrininkus riterius; vėliau ji buvo sujungta su iš Ispanijos ir Prancūzijos kilusia pasaka apie šv. Gralį ir galiausiai su žemutinio Rheino pasaka apie Lohengriną ir gulbę, kurį motyvą muzikas Richardas Vagneris įamžino Lohengrino operoje.

Britų - anglių istorijoje bendrai rašoma: No Arthur, at least no proof of any Arthur (jokio Arthuro, bent nėra žinių apie jį).

Winston Churchill savo veikalo "History of The English Speaking People" pirmame tome "The Birth of Britain" rašo, jog gali būti tik-

1219?

PETRAS BŪTĖNAS

Jei tikra tiesa, kaip rašo "Draugas", 142 nr. 1964 m., PLB valdžios "Susipažinta su lietuvių istorikų siūlymu 1219 metus laikyti Lietuvos pradžios metais. Ši klausimą toliau studijuoja istorikai, ir vėliau PLB valdyba darys nutarimą". — tai pasakau, kad šitaip tebus lietuvių patvirtintas nelietuvių istorikų neaiškus manymas. Tuo tarpu tik keli čia priminimai lietuvių visuomenės žiniai, nes pats tas reikalas per daug svarbus, jei žmogus neatsilieptum ir nepasakytum, kaip tikrai esama.

1. "Lietuvos pradžios metais" nieku gyvu negali būti 1219 metai, nes Lietuva jau žinoma yra prieš 862 metus po Kr., taigi net per kokius 360 metų anksčiau už 1219 metų datą.

2. Senoji Lietuvos valstybė yra žinoma dviejų laikotarpių: priešmindauginė ir mindauginė Lietuvos valstybė, suprantama, be jokiausio pertrūkio, ir savo laikais abi buvo labai ryškiai veiklios. Priešmindauginė Lietuvos valstybė tiek buvo veikli, kad be jos tokios niekadoms nebūtų buvę mindauginės Lietuvos valstybės, o be šios — ir 1918.II.16 atskūrusios Lietuvos valstybės.

3. Naudingiausia mūsų istorikų manymui atveju iš bėdos tebtų galima sutikti, kad tik mindauginė Lietuvos valstybė prasidėjusi su 1219 metais, jei remtumėmės vyr. kng. Mindaugo dalyvavimu 1219 metų Lietuvos valstybės 22 kunigaikščių (Jų tarpe yra ir moteris kng. Plikienė, o ne koks vyras "Plikosovas",

kaip L.E-je juokingai istorikų parašyta) su Valuinės kniažestva sutartyje, betgi būtinai atsimenant, kad tos sutarties signatarų lietuvių tarpe būta ir daugiau vyriausiųjų kunigaikščių. atsiprašau, ne tos sutarties atsiradimo dieną gimusių, užaugusių ir teiveikusių.

4. Priešmindauginė Lietuvos valstybė dar veikė ir po 1219 metų: dar 17 metų ligi 1236 metų, "nes tais metais Valuinės kunigaikštis (kniazius iš rytinių slavų. P.E.) jau derėjosi su Mindaugu kaip su visos Lietuvos (valstybės. P.B.) vadovu (A. Šapoka, Lietuvos istorija, 50 p.)".

5. Priešmindauginė Lietuvos valstybė jau buvo susijungusi, susitvirtinti, ką tarp kitko galingai patvirtina ir 1219 metų sutarties faktas. Gi karaliaus Mindaugo uždavinys yra buvęs kitas, ir istorikai tai labai gerai, manau, supranta.

6. Priešmindauginė Lietuvos valstybė yra atlikusi nė kiek nemenkesnių įvairių valstybinių uždavinių ir gynimosi karo žygių per kelis šimtus metų dar prieš mindauginės Lietuvos valstybės pradžią, ir, sakau, be "pirmosios" nebūtų buvę "antrosios".

7. Ar istorikai (nelietuviai ir lietuviai) tikri, kad 1219 metų sutarties metas tikrai tas ir yra? O gal 1213 metai? Greičiausia taip ir bus! Tada mūsų istorikų skelbiamai Lietuvos valstybės pradžia, ir, sakau, be "pirmosios" nebūtų buvę "antrosios".

ra (reasonable certain), kad koks mažas chieftain (Haeuptling) egzistavo, atrodo Pietų Valijoje. Galimas daiktas, kad jis po savo vadovybe sujungė keltus ir highlandiečius ir gynėsi prieš plėšikus ir išibrovėlius. Taip pat daleistina, kad jis dalyvavo ir viename ar kitame mūšyje. Tokiu būdu jis buvo savo rūšies dux bellorum (karingas vadas). Legenda aprašo Artus-Arthurą kaip paskutinį romėną. Jis supratęs romėnų idėjas ir jas naudojė britiškųjų žmonių naudai. Profesorius Collingwood rašo, kad romėniškos Britanijos istorija baigiasi su Arthuru.

Daroma išvada: King Arthur daugumoje yra legendarinis asmuo, niekuomet nebuvęs Britanijos karaliumi, nes tokios Britanijos imperijos tuomet ir vėliau nebuvo, kuri būtų

galėjusi užkariauti Skandinaviją, Pabaltijo kraštus ir savo sienas pristumti net prie rusų žemių. Atvirkščiai, Eritanija tuomet buvo silpna ir ilgus šimtmečius buvo naikinama anglų-saksų ir kitų išiveržėlių. Arthuras buvo tik vietinis karvedys—Dux bellorum, kuris Valijos kalnuose ir slėniuose kovojo su išiveržėliais ir gana greitai žuvo. Taip pat atpuola ir anglų istoriko Gibbono aiškinimas, kad anglų-saksams užkariaujant Britaniją, jiems talkininkaudavę ir senprūsiai (prūsai). Jie dar nebuvo įžengę į istorijos šviesą.

Todėl reikia laikyti Lombardo 1568 m. išleistoje knygoje patalpintus pasakojimus gryna fantazija, neturint čia nieko bendro su britų-anglų ir pasauline istorija.

Dr. M. Anysas

tuvos valstybės amžiu ketinama nusukti net kelis šimtus metų?

PLB valdyba jokio tokio savo kestinamo nutarimo neturėtų daryti lietuvių tautos, ar atsikūrusios valstybės, ar kad ir visų bendruomeninių lietuvių vardu. Kam ir toliau be pabaigos žaloti Lietuvos ir visų baltų istoriją? PLB valdyba tegali daryti nutarimą konstatuodama, kad dar neturime parašytos priešmindauginės Lietuvos valstybės istorijos, o toliau — siūlyti istorikams sujusti pirma ją parašyti, pačiai PLB valdybai apsiimant ją parašytą išspausdinti. Iš to darbo, taigi, tada kiekvienam būtų numanu, kad tai, kas čia mano parašyta, yra tikra.

Visai kiti ir griežtai atskiri dalykai, tai Mindaugo krikštas ir jo vainikavimas karaliumi, šiais dalykais niekas neabejoja, o ir jų atsitikimų datos net veik visiškai aiškios. Bet šie abu atvejai, kad ir būdami mūsų istorijos dalis, nieku būdu neryši su priešmindauginės ir mindauginės Lietuvos valstybės pradžios reikalais.

A.A. JUOZUI GYLIUI

mirus, jo sūnui ramovėnui Vladiui Gyliui reiškiamame nuoširdžiausią užuojautą.

LVS "RAMOVĖ"
Los Angeles
skyrius

Istorinio klausimo sprendime pasiremimas politiku Čiorčiliu ir atmetimas istoriko Gibbono yra neįtikinantis.

Senųjų anglų-saksų įstatymai lietuvių istoriko dar nėra tyrinėti. Todėl siūlymas Lombardo pasakojimus laikyti "gryna fantazija ir t.t." yra be pagrindo.

Dr. M. Anysas būkštavimai, kad čia jo papildomo Z.R. straipsnio skaitytojais gali įgyti klaidingą istorinį vaizdą apie tariamą Pabaltijo kraštų priklausomybę Britų karūnai yra pagrįsti tuo atveju, jei kuris iš skaitytojų nebeturėjo kantrybės daskaityti iki sakinio "Žinoma, tokia žinia dar nereikiška, kad britai valdė tuos [Pabaltijo] kraštus" ir toliau (žiūr. 1965 m. KARYS Nr. 7, 202 psl.). Z. R.

LIUVOS KARIUOMENĖS ATSIKŪRIMO PRADŽIOS BEJIEŠKANT

POV. DIRKIS

Lietuvos kariuomenės pradžia glūdi lietuviuose karininkuose ir puskarininkuose, atsidūrusiuose Rusijoje, kur ištrėmė būdami lietuviai kariai, 1917 metų revoliucijai išaušus. Dėjo pastangas sudaryti tautinius pulkus. Lietuviai kariai pirmiausiai išsiskyrė iš lenkų divizijos, kuriai vadovavo gen. Daubar-Musnickis, sąstato ir įkūrė Atskirą Lietuvos Batalioną. Kijevo lietuvių kolonija batalionui įteikė vėliavą, kuri, išformavus batalioną ir grįžus į Lietuvą, buvo parvežta ir atiduota Karo muzėjui.

Atskirojo bataliono atsiradimas gana įdomus ir būdingas. Buvęs to bataliono virš. St. Cepulis pasakojo, kad 1917 m. gegužės 1 d. lenkų divizijos vienas pulkas išsirikiavo šventi gegužės šventę. Tame pulke esantieji lietuviai kariai, apie 200 vyrų, išsirikiavo atskirai. Tuo metu prie išsirikiavusių neprisidėjo nei vienas lietuvis karininkas, nors jų pulke buvo apie septyni. Visa išsirikiavusios grupės vadovybė buvo trys jaun. puskarininkiai ir keli grandiniai.

Po tos šventės ir parado lenkų pulko vadovybė iš lietuvių karių atėmė visą valdinį turtą, palikdama tik po vieną porą baltinių ir lietuvių karius nuvežė į Galiciją, Skala miestelį, kur ir buvo sudarytas tas Atskiras lietuvių batalionas iš keturių kuopų. Į batalioną prisistatė lietuviai karininkai Pr. Klimaitis ir Ant. Juozapavičius, kurie dėjo pastangų išimti visus lietuvių karius iš lenkų divizijos.

Kaip tik tuo pat metu prasidėjo karių suvažiavimai: Petrapilyje, Rygoje, Daugpilyje, Minske ir kt. Susidarė Lietuvių Kariškių Sąjungos Vykdomasis Komitetas, o Smolenske įsikūrė sudėtinė, po atstovų iš įvairių frontų ir armijų komitetų, Vyr. komisija lietuvių pulkams steigti. Vykdomasis komitetas pradėjo leisti "Laisvą Žodį", kurio pirmas numeris išėjo 1917 m. rugsėjo 17 d. Redaktorium buvo karin. L. Natkevičius, o vinjetės autorius dail. K. Šimonis.

Karpilkomas buvo Lietuvių Karininkų Pildomasis Komitetas, kuris buvo giliai susirūpinęs apie savo draugus — karius apkasuose. Norėdamas suteikti draugams žinių, kas dedasi pasaulyje, nerado geresnio būdo tai atlikti, kaip išleidžiant "Laisvą žodį", vėliau pavadintą "Karpilkomo Žiniomis".

Dėka to Karpilkomo, vos dėlto per gana trumpą laiką Rusijos teritorijoje susiformavo keli lietuvių batalionai: Rovne, Smolenske, Sibire, Valke ir kt. tikslu organizuoti grįžti į Lietuvą. Tačiau, Rusijoje perėmus valdžią Leninui, lietuvių batalionai ne tik buvo išformuoti, bet dalis jų karių išžudyta, pavyzdžiui Sibiro—Vytauto Didžiojo batalione. Kai kurios dalys, kaip raitelių divizionas (du eskadronai), su žirgais ir gausia manta, pateko vokiečių nelaisvėn.

Buvę Rusijos kariuomenės karininkai lietuviai galėjo grįžti į Lietuvą tik pavieniai, kaip eiliniai asmenys.

Pradedant 1918 m. gegužės mėnesiu, po vokiečių su bolševikais paliaubų, vis daugiau ir daugiau karių pradėjo grįžti Lietuvon. Tačiau grįžus atvirai veikti jokių galimybių nebuvo iki 1918 m. lapkričio 5 d., t. y. iki buvo sudarytas pirmasis ministrų kabinetas. Tada tik Vilniuje veikė Tarybos Registracijos Biuras, kuris uoliai registravo pargrįžtančius karininkus, numatytus Lietuvos apsaugai sudaryti.

Visas kraštas buvo priespaudoje. Lietuva taip buvo suvaržyta, kad Vilnius nežinojo, kas dedasi Kaune, Panevėžyje ar Marijampolėje. Pavyzdžiui, Šiaulių miesto griuvėsiai buvo padalinti net tarp trijų "kreizų": šeduvos pusė priklausė šiaulių apskričiai, Joniškių pusė — Joniškių "kreizui", o Kuršėnų pusė — Kuršėnų "kreizui".

Susisiekimą gyventojams buvo uždraustas. Išvažiuoti, pavyzdžiui, iš Vilniaus, reikėjo laukti leidimo ne mažiau dvių mėnesių. Be tam tikro leidimo negalima buvo peržengti kito "kreizo" sienos. Krašte viešpatavo kuo aštriausias revkizicijos, šalimais vokiečių žandarų labai uoliai darbavosi gaujos banditų, kurių vokiečiai nemalšino.

Tokioms sąlygoms esant, buvo aišku, jog reikia savas teises ginti, reikia turėti savą ne tik miliciją, bet ir kariuomenę, kuri ir buvo atkurta nepriklausomybės atgavus.

Tačiau kyla klausimas, kada, gi, nepriklausoma Lietuva pradėjo kariuomenę organizuoti? Tiksliai datą, dar kolkas, niekas nėra nustatęs.

Nors mes, buvę kariai, griežtai laikomės 1918 metų lapkričio 23 dienos išleisto pirmojo Kr. Aps. m-rio prof. Augustino Voldemaro įsakymo,

kuriuo kar. Galvydis-Bykauskas buvo įpareigotas Alytuje pradėti organizuoti pirmąjį pėstininkų pulką. Tačiau, Kr. Ap. komisija buvo Tarybos suorganizuota 1918 metų birželio 10 d. ir buvo išleistas atsišaukimas į tautą, kviečiant savanorius registruotis Lietuvos Taryboje Vilniuje, Jurgio prospekte 13 nr. O tos komisijos pirmininkas St. Šilingas žodžiu įsakė kar. Glovackiui organizuoti 1 Pėst. pulką Vilniuje dar 1918 metų spalio mėnesio pradžioje.

Vilniuje, Taryboje, nuo 1918 metų balandžio iki spalio mėnesio buvo užsiregistravę 40 karininkų ir vienas kareivis. Spalio mėn. 16 d. Vilniun atvyko 17 pirmųjų savanorių kareivių grupė. Spalio mėn. 17 dieną pirmą kartą nuskambėjo Vilniaus kareivinėse malda lietuviškai ir pirmą kartą buvo sugiedotas Lietuvos Himnas. Lapkričio 1 d. kar. Glovackio organizuojamas pulkas pradėjo skirti sargybinius saugoti Lietuvos Tarybos būstinę, nes pulke jau buvo daugiau kaip 30 kareivių ir beveik tiek pat karininkų. Lapkričio mėn. 14 d. buvo pradėtos rikiuotės pamokos. Be to, lygiagrečiai tos pat komisijos žodžiu buvo leista ir Liūdai Girai organizuoti Vilniaus Karo Komendantūrą. Gi, prie kar. Glovackio organizuojamo 1 pulko Vilniuje Kr. Ap. Komisija, irgi žodžiu, leido veikti ir etapo komendantūrai, kurios prielaidoje stovėjo kar. Jackevičius. Pagaliau, datos nebeapamenu, kar. Liatukui buvo leista organizuoti 2 p. pulkas Kaune.

Lapkričio mėn. 11 d. susitvėrus pirmam ministrų kabinetui, Kr. Ap. ministeriui buvo paskirti du viceministrai: gen. Kondratavičius ir Kazys Aukštulaitis, o štabo viršininku far. Jurgis Kubilius.

Kar. Galvydis-Bykauskas, gavęs įsakymą, tuojau išvyko iš Vilniaus į Alytų organizuoti 1 p. pulką, o kar. Glovackis, savo suorganizuotą apie 200 kareivių, perdavė Vilniaus komendantūrai ir pats išvyko į Kauną pas kar. Liatuką, kuris Kaune organizavo 2 p. pulką.

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Filatelistų Draugijos LIETUVA Biuletėnis. Nr. 4 (97), 1965 m. rugsėjo mėn. Tarp kitų, telpa E. Petrausko str. apie Antrąjį Jubilėjinę Tautinę skautų - skaučių stovyklą A. Panemunėje ir Pažaisly. 1938 m. Lietuvos kariuomenė tada suteikė Lietuvos skautams pagrindinę pagalbą įrankiais, priemonėmis ir vadovais, kas įgalino skautus puikiai pasirodyti savo krašto visuomėnei ir užsienių atstovams. Aprašomi ir ta programa išleisti specialūs pašto ženklai.

TARP MIRTIES IR VILTIES

1951 m. pavasarį Columbijos universiteto profesorius Charles Townes, 25 m. amžiaus, padarė šio kosminio amžiaus fantastiškiausią išradimą, kuris gavo "laser" vardą. Už šį atradimą profesorius vėliau tapo Nobelio premijos laureatu.

Laseris, tiksliau laseriai (jų yra ne viena rūšis) yra šviesos šaltiniai, kurie išspinduliuoja šviesą jos neišsklaidydami bet sutelktai. Taigi laseriu galime pavadinti įrengimą, kuris sudaro sutelktas (koncentruotas) šviesos bangas. Šio įrengimo pagrindą sudaro sintetinis rubinas. Rubinas sutelkia (koncentruoja) šviesos bangas. Iki šio atradimo visuose šviesos šaltiniuose šviesos spinduliai išsiskleisdavo labai plačiai, o laseris sudaro bemaž idealią koncentraciją šviesos spindulių, kurie iš jo išeina bemaž tapatybinėmis ir vienalytėmis bangomis.

Lasari vieni vadina "mirties spinduliu", kiti — "gyvybės - vilties spinduliu". Šimtai mokslininkų šiandien su juo daro bandymus čia Amerikoje ir kituose pasaulio kraštuose. Apie laserį rašoma, kad jis tapo pažadu elektronikam ir radiotechnikam, optikam ir chirurgam, astronomam ir astrofizikam, konstruktoriam elektrinių smegenų ir kosminių laivų, o taip pat astronautam ir kariškiam, kurie rūpinasi krašto gynimo klausimais.

Tyrimai tęsiasi jau eilė metų. Efectingiausiai mokslininkų pasiekimai buvo patirti garsiajame Massachusetts technologijos institute. 1962.V. 9., 20:55 val. Lexingtono astronominė observatorija prie Bostono skendo tamsioje. Profesorius Louis Smullin, akivaizdoje būrio mokslininkų, spaudžia mažą juodą sagutę, pritaistytą gale ilgos guminės žarnos, sujungtos su observatorijos teleskopu. Šviesos spindulį pažadina rubinas. Ir plova rubininės šviesos strėlė iš aparato veržiasi į erdvę per milžinišką teleskopą mėnulio kryptim. Praeina vos pusantros sekundės ir šviesa krinta ant mėnulio paviršiaus, apšviessdama apie 3 km plotą netoli mėnulio kraterio Albatenius. Mašinos matuoja šviesos atspindį, grįžusį į žemę ir patvirtina, kad laserio šviesos spindulys apšvietė tą mėnulio dalį taip aiškiai, lyg būtų uždegta milžiniška fotografinė lempa nakties nuotraukoms, su tuo skirtumu, kad šviesa buvo tamsiai raudona — rubino spalvos.

Tačiau tokios sensacijos retai gaunamos, eiliniai žmogui mažai suprantamą. Jų didžiama laikoma paslapyje. Bet, žinoma, kad svarbūs laserio įrengimai yra Bostone, Cin-

cinnati, Pasadenoje ir prie Filadelfijos. Taip pat žinoma, kad pereitais metais lapkričio mėn. laseriu buvo pasiektas dirbtinis satelitas Explorer XXII. Gi šiais metais vasario mėn. atliktas panašus bandymas, kurio metu laserio spindulys, kuris atsimušęs nuo satelito grįžo į žemę, buvo nufotografuotas ant šviečiančio popieriaus.

Suderintos (koordinuotos) šviesos spindulys, tik žymiai stipresnis už naudotą bandymams, gali naikinti skrendančias tarpplanetines raketas, numušti aplink žemę skriejančius dirbtinius mėnulių.

Minėtas spindulys būtų tikroju "mirties spinduliu". Jis leistų sukurti priešlėktuvinę "laserinę artileriją", šaudančią be garso, taikliai ir žaibišku greičiu. Mažesnieji lauko "pabūklėliai" laserio šviesa galėtų naikinti prieš tankus ir kitus karinius vežimus, o "laserinis pistoletas" atstotų kulkosvaidį su sąlyga, kad jo tarnyba visada turėtų pakankamai šviesos municijos.

Dėl laserio praktiško panaudojimo mokslininkai yra labai santūrūs, tačiau žinoma, kad toks ginklas gali veikti ne tik nuo žemės, bet ir kosminėje erdvėje.

Gen. Curtis Le May pareiškė, kad laseris taps "ateities ginklu", ir bus ginklas, kurio joks kitas nepakeis, nes šviesos greitis yra galutinis.

Fantastinės galios laserio aparatai laikui bėgant atsiras ant tarpplanetinių stočių, skriejančių žemės orbitoje ir sugebančių tūkstančius kilometrų atstumuose naikinti prieš raketas dar jų starto vietoje.

Tačiau tenka turėti viltį, kad panašioms tikslams laseris niekada nebus naudojamas. Jis ras lauką dėkingesniems uždaviniais — medicinoje ir telekomunikacijoje.

Radio ir televizijos srityje laseris gali sukelti tikrą perversmą. Normalaus prieštuko dydžio laserio spindulys yra pajėgus vienu metu perduoti milijoną telefoninių pasikalbėjimų, radio ir televizijos programas. Jis gali būti panaudotas net augštos įtampos srovės persiuntimui.

Jau žinoma, kad laseris sėkmingai buvo panaudotas jautrioms akių operacijoms ir nekurių piktybinių auglių gydymui. 1964 m. San Francisco mieste moksliniame kongrese pagrindinė aptarimų tema buvo laserio pritaikymas piktybinių auglių gydymui. To metodo pionierius Paul Guff aiškino: "Po švitinimo laseriu auglio vystymasis sustabdomas ir prasideda jo laipsniškas nykimas.

Sveiklems audiniams pavojaus nesudaro. Tai nepaprasta, nes laserio šviesa sa vienaip veikia ligotus audinius ir kitaip — sveikus audinius. Pažeisti sveiki audiniai gyja labai greitai".

Nors praktiškas laserio panaudojimas prasidėjo vos prieš ketvertą metų, dabar jis jau naudojamas medicinoje, pramonėje, erdvėje ir t.t. Visi vežasi idealų greitį — šviesos greitį.

Bet, ką, gi, laserio atradimas žada rytojui? Galimybės nežinomos ir nesuskaitytos. Viena žinoma: tik nuo žmogaus priklausys, ar laserio paslaptys taps mirties spinduliu, ar tikrąja palaima.

Pastaba: Santrauka iš "Dzieninik Związkowy", 1965.10.8. Čikaga.

M. R.

A.A. JURGIS KAZLAUSKAS

Gimęs 1897 m. balandžio 20 d. Alvite, Vilkaviškio apsk., mirė 1965 m. spalio mėn. 27 d. Čikagoje. 1919 m. pavasarį įstojo į Gusarų pulką. Dalyvavo Nepriklausomybės karuose. Gusarų pulke ištarnavo 3½ metų, pasiiluosuodamas vachmistro laipsniu. Vėliau dirbo plentų - kelių žinyboje. 1944 m. spalio 4 d. iš Lietuvos pasitraukė į Vokietiją, iš kur, dėl ligos, atvyko Amerikon tik 1955 m. lapkričio 22 d. Lietuvoje liko žmona, brolis ir sesuo. Dar vienas naujas kario kapas svetingoje šaly, bet ne savoje.

Bramus

VLADAS MINGĖLA, "Kario" bendradarbis, 1965 m. spalio mėn. 19 d. šventęs 60 m. amž. ir 40 m. plunksnos kūrybos — žurnalistinio darbo, sukaktis. 1965 m. spalio 31 d. jam buvo suruoštas Detroite, Lietuvių Namuose, viešas pagerbimas ir pietūs.

LIETUVIAI KARIAI! laisvajame pasaulyje

Kun. Ant. Keblaitis, buvęs Lietuvos kariuomenės kapelionas, staiga atsiskyrė su šiuo pasauliu liepos 31 d. Balbieriškyje, Lietuvoje, ir palaidotas, dalyvaujant 55 kunigams, K. Naumiesčio kapinėse.

— Vincas Šmulkštys, Steigiamojo seimo narys ir kariuomenės vado gen. Žukausko adjutantas, mirė Evanstone, Ill., sulaukęs 72 m.

— Eimantas Vintartas, atliekęs karinę tarnybą JAV kariuomenėje, yra paskirtas į inžinerijos mokyklą. Jo tėvas, Lietuvos kar. plk. ltn., buvo Sibire ir grįžęs į Lietuvą mirė.

— Karo istorikas plk. Kazys Ališauskas, labai stropiai rašo Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės istoriją, kuri apims iškūrimą, kovas, kariuomenės dalis, aviaciją, karo laivyną ir kt. Tikisi jau kitais metais, bus baigta.

— Plk. ltn. Jono Juknevičiaus mirties metines minint, rugsėjo mėn. 2 d. trejose Čikagos bažnyčiose velionis buvo šeimos ir artimųjų prisimintas maldose.

— Juozo Daumanto, žymaus mūsų partizano, vardo skautai akademikai surengė Custer, Mich., Lietuvos partizanų ir Laisvės kovų 25 metų su-

kakties paminėjimą, kur pasireiškė žurn. VI. Ramojus, Jonas Dainauskas ir stud. Leonas, neseniai atvykęs iš Lietuvos.

— Tomas Petraitis, gyv. 7159 So. Campbell, Čikagoje, išvyko į Lackland, Texas, karo aviacijon.

— Aleksandras Zalatorius, II Pasaulinio karo veteranas, baigė savo gyvenimo kelionę Čikagoje rugp. 5 d.

— Pr. Grigas, buvęs II Pasaulinio karo veteranas ir dalyvavęs Korejos mūšiuose, netikėtai žuvo rugp. 6 d. Glen Alden anglies kasykloje, Wanamie, Pa. Atskilęs akmuo krito ir jį užmušė. Paliko žmona su penkiais vaikučiais.

— Kpt. Donatas Skučas rugs. 28 d. Čikagoje sukūrė lietuvišką šeimos židinį su dr. Gina Purelyte, ir išvyko į Europą.

— Domininkas Nargelė dabartiniu metu tarnauja Pietų Vietname ir yra marinų vyresnysis leitenantas. Jo tėvas buvo Kaune žymus advokatas ir vidaus reikalų ir žemės ūkio juriskonsultas.

— Kpt. Ramutis Šemeta, teisininkas, yra pakviestas dalyvauti vienoje garsioje byloje Europoje, kuri yra

sukėlusį didelį susidomėjimą kariuose daliniuose, ten vienas karys teisiamas už žmogžudystę.

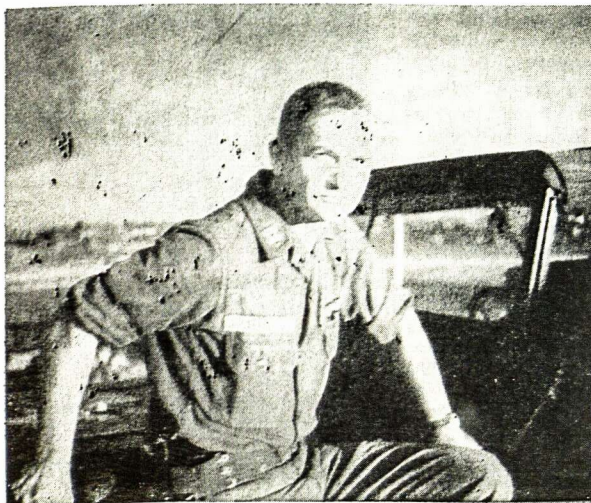
— Daniel James-Jakomas, laivyno kapitonas, yra paskirtas vadovauti didžiausiai susisiekimo stočiai Chalttenham, Md., 14 mylių už Washingtono. Jo vienas sūnus jau lanko West Point akademiją.

— Br. Gladkauskas rugpjūčio 11 d. H. Fordo ligoninėje, po sunkios ligos, numirė. Buvo Lietuvos kariuomenės karys ir ilgą laiką Kretingos, Šiaulių ir Zarasų kalėjimų tarnautojas.

— Don Varno veteranų poste rugsėjo 25 d. įvyko pagelbinio moterų vieneto ir posto valdybos įvesdinimas, kuriame dalyvavo ir veteranas teisėjas Al. Wells. Posto vadas dabar yra A. Andersonas.

— Visi kariai ir jų šeimos, maloniai prašome, išvykstant į kariuomenę jaunuoliui, ar kitokių įvykių atveju, parašyti į KARĮ, arba Bal. Brazdžioniui, 2646 West 71 St., Chicago, Ill. Mes bandysime užsakyti KARĮ ir užmegzti tampresnius ryšius.

— Kpt. Robertas A. Aleksišūnas, baterijos vadas, remia pėst. bataliono veiksmus Pietų Vietname (kair. apačioje). Dešinėje — kpt. Aleksišūnas helikopteriu žvalgo savai baterijai pozicijas. Jis pažadėjo pasidalinti savo išgyvenimais, kovoje su komunistais, KARYJE su skaitytojais. ↓

Lietuvių Veteranų Sąjungos
žurnalo "Karys" Redakcijai

Didž. Gerb. p.p. Redaktoriai,

Šių metų "Kario" nr. 7, psl. 209 tilpo "veterano" slapyvardžiu pasirašyta kontroversinė žinutė, antrašte "Veterano kelias, nukreipta prieš L. V.S. Ramovės Chicago skyrių ir Lietuvių Jūrų Skautijos Chicago jūrų skautus, kuri savo turiniu, forma ir paskirtimi toli gražu nesiderina su iki šiol išlaikytu žurnalistiniu orumu jūsų redaguojamame žurnale.

Sutinkant, kad kaip visose organizacijose, taip ir LVS Ramovės narių tarpe yra, buvo ir bus įvairių politinių pažiūrų, ideologinių įsitikinimų ir vienokiai ar kitokiai galvojančių asmenų, dėl žinutėje daromų užmetimų ir jos negatyvaus turinio, ypač kad ji autoriaus nepasirašyta, netenka ir kalbėti. Tenka tačiau giliai apgailestauti ir stebėtis "Kario" redakcijos neapdairumu, spausdinant šiuo atveju kiršinančią žinutę, nukreiptą prieš aktyviausią LVS Ramovės Chicago Skyrių ir visada nuoširdžius ramovėnų - veteranų talkininkus, to paties "Kario" remėjus, aktyviai "Karį" parėmusius š. m. "Kario" parengime Chicagoje, Lietuvių Jūrų Skautijos Chicago jūrų skautus, kurių gretose randame visą eilę ramovėnų ir gražų skaičių jų sūnų ir dukrų.

Jeigu neklystu, manau, "Kario" nr. 7 tilpusi kontroversinė žinutė, turinti kiršinančius tikslus, neatstovaujama "Kario" redakcijos nuomonės — yra atspausdinta per klaidą. Tad, kaip tokia, vienokia ar kitokia prasme, turėtų būti ir atitaisyta.

Paties "Kario" labai ir gerovei, kad išvengus galimos polemikos šios žinutės temomis lietuvių spaudoje ir kad Lietuvių Jūrų Skautijos jūrų skaitai Chicagoje, kaip iki šiolei, taip ir ateityje galėtų likti nuoširdžiais žurnalo "Karys" remėjais bei ramovėnų talkininkais, maloniai prašau Gerbiamos Redakcijos kalbamą žinutę "Kario" puslapiuose atitaisyti.

Tikėdamasis iš "Kario" redakcijos pusės susidariusios nemalonos padėties tinkamo supratimo ir įvertinimo, už malonų dėmesį dėkoju.

Su pagarba,

j. s. Ed. Vengianskas
LJS Vyriausias Skautininkas

"KARIO" žurnalo Redaktoriui
p. Z. Raulinaičiui

Šiunčiu LVS Ramovės Chicago skyriaus "KARIUT" auka \$610.81. Tai suruošto š. m. rugsėjo 25 d. "Kariui" paremti koncerto-pobūvio gautas grynas pelnas.

Daug buvo Chicago skyriaus valdybos idėta darbo ir širdies, kad parengimas pavyktų ir duotų pelno. Atrodo, kad rezultatai pusėtinai geri. Tas parodo, kad prie gerų norų ir planingo darbo skyrius gali kasmet "Karį" paremti stambesne auka. Jau antri metai iš eilės Chicago skyrius "Karį" paremia pakankamai gražia auka. Tačiau man kyla abejonė, ar skyrius turės noro ir ryžto sekančiais metais "Karį" taip nuoširdžiai remti, kaip pastaraisiais metais. Tokia abejonė atsirado ne tik pas mane, bet ir skyriaus valdyboje, o gal būi ir pas daugumą skyriaus narių, kai perskaitėme slapuko (veterano) pasirašytą ir "Kario" š. m. 7 nr. 209 psl. paskelbtą kontroversinį, tendencingą straipsnelį vardu "Veteranų kelias".

Klausimas paliestas labai jautrus. Kad dėl skautų kovojama mūsų ideologinės grupės, manau, kad tai žino ir "Kario" redakcija. Ta kova apgailėtina. Žaloja skautijos jaunimą. Ardo vienybę, ko mums taip labai išeivijoje trūksta. Tačiau skautai nekalti, kad jų viršūnėse kovojama dėl jų. Jie to ne visi supranta. Pagaliau tas juos neįdomauja.

Jei Chicago ramovėnai pakvietė jūrų skautus į talką ruošti "Kariui" paremti koncertą - pobūvį, tai tas dar nereiškia, kad jie ". . . pasisako prieš skautų sąjungos vadovybės sprendimą jos ginče su buvusia brolių jūrų skautų šaka".

Mums ramovėnams visi lietuviai skautai ir žemės ir jūros yra lygūs ir brangūs. Pageidautume, kad atsirastų ir oro skautai. Juos visus ramovėnų skyriai turėtų kviešti ne tik į talką "Kario" parengimus ruošiant, bet turėtų juos globoti, remti, ir, kur galima, pamokyti ir karinių dalykų: šaudymo, žemėlapių skaitymo ir pan. Ir tai turi būti daroma be jokios politikos. Ir Chicago ramovėnai, kviesdami talkon jūrų skautus, jokios politikos iš to negalvojo daryti.

Tendencingas, piktos valios slapukas apkaltino Chicago ramovėnus netaktu, kišimuosi į skautų s-gos vidaus reikalus ir kitokiomis jo išgalvotomis nesąmonėmis. Apgailėtina kad visa tai buvo "Kary" paskelbta, bet neradus reikalo dėl to nepagrįsto kaltinimo bei šmeižto atsiklausti "kaltinamojo", "Kario" vieno iš stambesnių remėjų, Chicago ramovėnų valdybos ar "Kario" atstovo Chicagoje.

Tokių ir panašių "žinučių" skelbimas "Kary", kada puolamas jo uolusis remėjas — ramovėnų skyrius, man yra didelė paslaptis. Juk tuo pačiu užgaunami ir visi ramovėnai "Kario" prenumeratoriai. Nemanau, kad tas eitų mūsų mielo bičiulio "Kario" naudai, pakeltų jo orumą arba prisidėtų prie prenumeratos padidėjimo. Dėl tos pačios priežasties karštų "Kario" remėjų ūpas ir noras "Karį" remti ateityje gali tik mažėti.

Vardan teisybės ir "Kario" labo aš prašau Tamstos, Gerbiamas Redaktoriau, rasti tinkamiausį būdą ar formą tai tendencingai, nepagrįstai "žinutei" apie Chicago ramovėnus atšaukti ir viešu pareiškimu tą įvykį apgailestauti. Tik tuo būdu, aš manau, būtų atstatytas "Kario" ir Chicago ramovėnų pažeistas orumas.

Priede: \$610.81 čekis nr. 941, 10.8.65, išduotas Kosto Jušaičio.

Su gilia pagarba ir nuoširdžiais linkėjimais,

A. Rėklaitis,

"Kario" žurnalo atstovas Chicagoje

Veterano pasirašytas laiškas redakcijai buvo paskelbtas KARIO 7 nr., 209 psl. remiantis išgalvėjusia KARYJE praktika — necenzūruoti skaitytojų asmeniškų pasisakymų mūsų Sąjungos ar žurnalo reikalui, nežiūrint ar tie pasisakymai būtų teigiami, ar kritiški ir kontroversiniai. Iki dabar KARYJE tebesilaikoma principo: laisvas skaitytojo žodis, savame žurnale, savais reikalais, šiame demokratiškame laisvųjų krašte.

Tik ta prasme, bet jokiū būdu ne tikslu ką užgauti ar kiršinti nesantaiką, tas laiškas pateko į KARIO puslapius.

Nuoširdžiai apgailestaudamas Veterano laiško sukeltas abejones dėl KARIO redakcijos nuomonės liečiančios Čikagos Ramovėnų santykius su talkininkais JŪRŪ Skautais, visu rimtumu pareiškiu, jog KARIO redakcijos nuomonės tas laiškas visiškai neišreiškia ir neatstovauja. Jei jis ką atstoauja, tai tik paties rašytojo nuomonę.

Būčiau laimingas, jei Veteranas, autorius laiško, sukėlusio perkūnus virš KARIO redakcijos, savo pareiškimus atšauktų.

Tikiuosi, kad lietuviškojo jaunimo tarpe kilny darbą dirbantieji JŪRŪ Skautai dėl to neatsisakys talkininkauti Čikagos Ramovėnams, kurie, savo ruožtu, teberems KARĮ, netaikydami jam jokių ekonominių sankcijų už laisvą, vieno skaitytojo žodį; juo labiau, kad kad ši, laisvo žodžio, principą gerbia, taip pat, ir pačių čikagiečių Ramovėnų leidžiamas RAMOVĖNO BIULETENIS.

Redaktorius

KRIVULĖS klubo dešimtmečio minėjimas Čikagoje. Iš k. į d.: A. Navardauskas, K. Kli-nauskas, B. Pupalaigis, kun. Sugintas, J. Bernotas, P. Dirkis — pirm., S. Juškėnas ir J. Puleikis

POLICIJA, "KRIVULĖ" IR ANGELAI SARGAI

Nepriklausomos Lietuvos policijos atkūrimas sutampa su dviem dideliais istoriniais įvykiais: su 1918 m. lapkričio 11 d. pasibaigusiu I Pasauliniu karu ir su suorganizavimu pirmojo laisvos Lietuvos ministerių kabineto, kurio priešakyje stovėjo prof. Augustinas Voldemaras. Atseit, šiemet sukanka kaip tik 47 metai.

Kalbu apie policijos, arba tuo metu vadinamos milicijos atkūrimą, nes policijos veiklos pradžios tenka įieškoti senosios Lietuvos valstybėje, siekiant net 1588 metus. Atseit, tas buvo prieš 377 metus.

Atkurti policiją, arba miliciją, naujais pagrindais buvo labai sunku. Tą darbą sunkino krašte tebeviešpataujantys vokiečių žandarai ir dezorganizuoti jų kariuomenės daliniai, drauge su siaučiančiais banditais. Kaimynai iš rytų — rusai bolševikai ir lenkai, kėsinosi į vos atgimusios Lietuvos nepriklausomybę ir laisvę, puldami jauną valstybę iš lauko ir iš vidaus.

Tada Lietuvai teko ne tik organizuoti krašto vidaus apsaugą, bet kartu ir gintis visais frontais nuo išorės priešų. Dėka lietuvių ryžto buvo nugalėti visi organizaciniai sunkumai ir policija - milicija buvo atkurta, o priešai nugalėti.

Nepriklausomybės laikais Lietuvos policija darė milžinišką pažangą, greit prisivydama ir net pralenkdama kai kurių ir senų valstybių poli-

ciją savo darbo metodais ir technikos priemonėmis. Lietuvos policijai ypatingai buvo skaudžios raudonųjų ir rudųjų okupacijos, pareikalavusios iš jos šimtus gyvybių.

Lietuvos policija turėjo sekantį šūkį: "Tvarka ir teisėtumas — valstybės pagrindas". Policijos šventė buvo spalio 2 d. — Angelų sargų šventėje, nuo kurios įsteigimo šiemet sueina 44 metai, ir kuri tradiciniai yra švenčiama ir dabar tremtyje.

Mat, buvę policijos tarnautojai, gyveną iševijoje, ypač čia Čikagoje, yra susibūrę į "Krivulės" klubą. Jie nepamiršta tos atmintinos dienos ir kasmet galimybių ribose švenčia šią šventę Angelų Sargų dieną — spalio 2, prisimindami maldomis savo draugus, kritusius nelygioje kovoje už krašto laisvę ir savo šalies gyventojų saugumą.

Šiais metais klubas "Krivulė" atšventė dešimtį savo gyvavimo metų. Taigi buvę policijos pareigūnai šiemet turėjo trigubą šventę — policijos atkūrimo 47 m., Angelų Sargų tradicinės šventės įkūrimo 44 m. ir "Krivulės" klubo įsteigimo 10 metų. Tačiau šventė ir sukaktys buvo atšvestos tyliai, kukliai, gedulo ženkle, prisimenant 25 m. Lietuvos okupacijos.

Klubui vadovauja, jau septinti metai, Lietuvos kariuomenės savanoriškūrėjas kpt. Povilas Dirkis, o jam talkininkauja Algirdas Reivytis, Jonas Puleikis, Balys Pupalaigis ir Juozas Bernotas — tai klubo valdyba

Paulius Erdvys

PAVYKĖS KONCERTAS "KARIUI" PAREMTI

Įvykęs š. m. rugsėjo 25 d. Čikagoje, Jaunimo Centre, koncertas - po būvis žurn. "KARIUI" paremti, su-ruoštas LVS Ramovės Čikagos skyriaus, tenka laikyti gerai pavykusiu. Koncerto programa buvo iš anksto paskelbta š. m. "KARIO" nr. 7.

Į parengimą susirinko apie pusantro šimto "KARIO" bičiulių ir rėmėjų. Salės scenos fone buvo iškabintas meniškias užrašas KARYS, kas akiai darė pasigėrėtinai malonų įspūdį. Tai sumanaus sk. v-bos kultūr. vadovo, kolegos E. Vengiansko, rankų darbas.

Vakarą atidarė kolega A. Juškevičius, sk. pirm. Jis savo žodyje išskėlė šio parengimo tikslą, dėkodamas visiems už atsilankymą, palinkėdamas visiems geros, linksmos nuotikos. Programai praversti pirmininkas pakvietė ir pristatė kolegą E. Vengianską, kult. reikalų vadovą. Pastarasis tą pareigą atliko labai sklandžiai.

Specialiai šiam "KARIO" vakarui buvo sukurti du eilėraščiai. Jų autoriai: ramovėnas Ealys Brazdžionis ir "KARIO" bičiulis, žinomas visuomenininkas, Pranas Gudas. Abu eilėraščius perskaitė kolega B. Brazdžionis. Meninei programai užsibaigus, "KARIO" atstovas A. Rėklaitis, "Kario" štabo ir savo vardu, nuoširdžiai padėkojo skyriaus valdybai už atliktą didelį darbą koncertą ruošiant visiems programos vykdytojams ir tal-

Jaunimas ir senimas, gerai nusiteikę, šoka LVS Ramovės Čikagos sk. KARIO naujai surengtame koncerte — pobūvyje.

kininkams, kurie savo darbu ar auka prisidėjo prie vakaro pasisekimo.

Po meninės programos sekė šokiai šokėjų tarpe buvo gražus būrys mūsų jaunimo. Tai Čikagos šaulių meno programos dalyviai, meno kuopelės nariai su savo draugais.

Koncerto proga suruoštos specialios loterijos, dail. A. Petrikonio skirtam paveikslui ir prekyb. J. Karvelio dovanotoms knygoms laimėti, laimingųjų bilietų savininkai buvo: kolega K. Musteikis, laimėjęs knygas

ir A. Maslauskas — paveikslą. Abudu laimingieji Čikagos skyriaus.

Į vakarą buvo atsilankę iš New Yorko atvykę Žygio į Jungtines Tautas organizatoriai Antanas Mažeika su ponia ir Romas Kezys. Pastarasis tarė žodį žygio reikalui. Visus kvietė būtinai dalyvauti šiame labai reikšmingame ir istoriniame žygyje.

Šis parengimas davė \$610.81 gryno pelno. Tos sumos čekis yra pasiųstas "KARIO" štabui.

A. Rėklaitis

KARYS nuoširdžiai dėkoja Bičiuliams Čikagos Ramovėnams už stiprų žurnalo parėmimą. Gauta suma padės redakcijai paruošti ateityje aktyvesnės medžiagos žurnalo puslapiams, o administracijai — subalansuoti biudžetą.

K A R Y S

Bendrosios loterijos laimingo bilieto savininkė, Polė Rėklaitienė, laimėjusi paveikslą "Rudens keliu", loterijai paaukotą dail. O. Rakauskaitės - Kronienės. Iš k.: gen. K. Musteikis, A. Šimkus, laimėtoja laiko paveikslą, ponija J. Šimkienė ir A. Rėklaitis.

Nuotraukos E. Vengiansko

K A R Y S

VOKIETIJOJE MIRĖ LTN. A. E. KLEMAS

Š. m. rugpjūčio 2 d., Bingene and Rheino, persiskyrė su šiuo pasauliu buvęs Lietuvos kariuomenės ltn. Andrius Enrikas Klemas, sulaukęs 67 metų amžiaus. Palaidotas š. m. rugpjūčio 6 d. vietinėse kapinėse.

Velionis buvo kilimo suvalkietis. Pačioje pradžioje į Lietuvos kariuomenę įstojo savanoriu ir buvo pasiūstas į Karo mokyklą Kaune, kurios II laidą baigė leitenanto laipsniu. Dalyvavo Nepriklausomybės kovose su bolševikais ir bermontininkais. Vėliau buvo Vietinės Brigados vado plk. ltn. Antano Merkio adjutantas ir aktyvus dalyvis Klaipėdos krašto atvadavime.

Atvadavus Klaipėdos kraštą, išėjo į atsargą ir kaip mokantis vokiečių

kalbą, buvo pakviestas užimti Klaipėdos Krašto Gubernatūros reikalų vedėjo vietą. Tose pareigose jis išbuvo kelius metus, o prieš Klaipėdos krašto praradimą jis buvo perėjęs dirbti į Klaipėdos uosto direkciją — reikalų vedėju. Po to dirbo Vidaus Reikalų ministerijoje. Bolševikams užėmus Lietuvą, pasitraukė į V. Vokietiją, kur išgyveno iki mirties.

Velionis Klemas paliko žmoną Mariją Vokietijoje ir sūnų Amadejų su šeima, bei brolių Albina Kolumbijoje.

Pov. Dirkis

A. A. LTN. VINCAS ŠMULKSTYS

Netekome Lietuvos kariuomenės savanorio kūrėjo, buvusio seimo nario, ltn. Vinco Šmulskčio. Vincas Šmulskstys, ištiktas širdies smūgio, at-

Plk. Liormanas atsisveikina su a.a. plk. Pr. Saladžium kapuose, liepos 16 d. Greta — buv. parap. klebonas J. Bakšys; žemiau: ponia Saladžiuvienė laiko plk. Liormono, ramovėnų vardu, jai įteiktą Lietuvos vėliavą, kuri dengė velionio karstą.

siskyrė su šiuo pasauliu rugsėjo 15 d. Evanstone, Illinois. Velionis buvo gimęs 1892 m. spalio 15 d. Igliaukėje, Marijampolės ap. Mokėsi Marijampolėje ir Vilniuje. Baigęs 1913 m. buhalterijos kursų, buvo paimtas į Rusijos kariuomenę ir 1914 m. užsiliepsnojus I p. karui, velioniui teko dalyvauti karo veiksmuose rusų-austrių fronte.

1915 m. jis pateko į austrių karo nelaisvę, kurioje išbuvo iki 1918 m. Grįžęs į Lietuvą lapkričio 25 d. įstojo į naujai atkuriamosios kariuomenės dalinius savanoriu. Kaip turįs mokslo cenzą buvo pasiūstas į Karo mokyklą Kaune, kurią baigė 1919 m. liepos 6 d. leitenanto laipsniu. Išėjus iš Karo mokyklos, jam teko dalyvauti kovose su bolševikais. Tačiau, išrinkus jį į Steigiamąjį seimą atstovu, teko iš kariuomenės išeiti ir po to verstis civilinėmis tarnybomis.

Velionis priklausė Čikagos L.V.S. Ramovės skyriui, L. Bendruomenės ir Ateitininkų organizacijai.

Jo palaikai buvo pašarvoti Endriko koplyčioje ir po bažnytinį apeigų, buvo palaidoti rugsėjo 15 d. šv. Kazimiero kapuose. Paliko liūdinčią žmoną Magdaleną.

Pov. Dirkis

1965 M. MIRĖ KARIAI

Birželio 23 d., sulaukęs 61 metų amžiaus ir gyvenęs 4558 N. Hostner Ave., Čikagoje, mirė buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas Albinas Griškevičius - Griškėnas. Velionis buvo kilęs iš Alytaus apskr. Simno valsč., Eobrauninkų kaimo. Amerikoje išgyveno 16 metų. Jo palaikai birželio 26 d., po bažnytinį apeigų, buvo palaidoti ir palaidoti šv. Kazimiero kapinėse.

Gyvendamas Čikagoje priklausė šv. Vardo dr-jai ir Ateitininkų draugijai Čikagos kuopai.

Paliko dideliame nuliūdime žmoną Mariją (Duobaitę), du sūnus: Jurgį ir Joną ir dukrą Giedrę su šeima.

Spalio 3 dieną Čikagoje po sunkios ligos mirė inž. mjr. Vaclovas Zlotorevičius. Spalio 6 d., po gedulingų pamaldų šv. Jurgio bažnyčioje, buvo nulydėtas ir palaidotas šv. Ka-

zimiero kapinėse. Velionis gyvendamas Čikagoje, jokiame organizaciniame gyvenime nedalyvavo. Paliko liūdinčią žmoną Viktoriją ir seserį.

Kovo 3 d. miesto ligoninėje Detroite mirė Lietuvos kariuomenės savanoris ir Vyčio kryžiaus kavalierius, viršila Antanas Meškutis, 69 metų amžiaus. Kovo 5 d. jis buvo palaidotas Detroito kapinėse.

Paliko liūdinčius tris nepilnamečius sūnelius. Jo laidotuviams rūpinosi savanorių skyrius Detroite.

P. D. Erdvys

MUS PRAŠO ATITAI SYTI

Korespondencijoje — "Pulkininkas Pranas Saladžius mirė" (KARYS Nr. 7) paskutinėje skiltyje 9 eilutėje iš apačios, vietoje "su žmonomis" turi būti "su šeimomis".

Korespondencijoje apie ats. ltn. Draugelį: pulkin. Saladžius ne savanorių, bet ramovėnų sk. pirmininkas.

KARO INVALIDŲ REIKALU

Yra viena lietuviška organizacija, kurios narių skaičius kasmet mažėja ir niekadus jau nebeпадidės. Tai Laisvės kovų invalidų draugija. Mes turime 12 ar 15 narių išsisklaidžiusių po visą pasaulį. Dauguma jų yra čia, Amerikoje. Draugijos valdyba yra Philadelphijoje, kur gyvena ir pirmininkas B. Tvarčūnas, o sekretorius J. Kiaunė — Brooklyne.

Mūsų organizacijos reikalais ypač rūpinosi du geri žmonės: tai a.a. gen. Nagius-Nagevičius, kuris jau ilsisi Amerikos žemėlėje ir plk. J. Giedraitis, kuris irgi jau mirė ir ilsisi Kanados žemėje. Kai dar jie buvo gyvi, tai lietuviškoji spauda mirgėte mirgėjo invalidų reikalais.

Deja, mūsų organizacija nėra turtinga, jokių savų pajamų neturi. Ją šelpia kitos organizacijos ir pavieni asmenys. Daugiausia karo invalidus sušelpia per Lietuvos Kariuomenės atkūrimo minėjimą, kai beveik visur vyksta invalidams rinkliava. Aš pats beveik kasmet gaunu, kad ir nedidelę vienkartinę pašalpą — 25-30 dol. Kai kurie iš mūsų, invalidų, mažiau sužeisti ir dar gali dirbti, toki mažiau ir pašalpos reikalingi. Bet dauguma tai jokio darbo dirbti nebegali; jie reikalingi netik buto, bet ir protezų. Kiti reikalingi yra daktaro priežiūros, jei ne jis pats, tai jo šeimos narys, Taip yra su manim.

Mūsų invalidų draugija neturi revizijos komisijos. Būtų pageidautina,

kad mums suaukotos pajamos būtų skelbiamos visiems, kiek surinkta ir kiek ir kuriam invalidui paskirta pašalpos.

Be to, mūsų Draugija turėtų išsivirti kartais savo valdybą, slaptu ar pusiau slaptu balsavimu, kaip daro kitos organizacijos. Negali būti visą laiką ta pati valdyba iš dviejų žmonių, kol visi invalidai išmirs.

Čia, Ročesteryje, mes esame tik du invalidai, Petras Druseikis ir aš. P. Druseikis, kuris geriau gyvena, nereikalauja jokios pašalpos, jis dar ir kitus sušelpia. Mano gyvenimas kitoks, aš ir pats sergu ir mano žmona ligonis, tad pragyventi turime visokių nedateklių ir sunkumų, ir rūpesčių. Gerai žinau, kad ir daugiau tokių yra mūsų invalidų tarpe.

Prašau šį mano laišką paskelbti KARYJE.

Petras Pleskevičius,
Laisvės kovų invalidas

PLB Valdyba ir Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongreso Finansų Komisija išleido specialų lietuvišką ženklelį (stilizuotą Vytį) Jaunimo Metams atžymėti. Ženklelis yra lipinimui prie automobilių langų ir yra platinamas po 50 centų. Gautos pajamos skiriamos Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresui 1966 birželio 30 - liepos 3. Ženklelio autorius — dail. Telesforas Valius Toronte, Kanadoje. Dail. Algirdas Muliolis Clevelande, JAV, paruošė spausdinimui.

1966 Pasaulio Lietuvių Jaunimo Metų Programa

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Valdybos paskelbtų Pasaulio Lietuvių Jaunimo Metų pagrindiniai tikslai yra:

apžvelgti dabartinę lietuvių jaunimo padėtį, įtraukti jaunimą į lietuvišką gyvenimą, išryškinti jaunimo pasiektus laimėjimus, uždegti jaunimo dvasią naujiems darbams, kelti tarpusavio bendravimo nuotaikas ir sukviesti jaunimą į Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresą Chicagoje, JAV, 1966 birželio 30 - liepos 3.

Pasaulio Lietuvių Jaunimo Metų šūkis:

Mūsų jėgos, mūsų žinios
Laisvai Lietuvai Tėvynei!

Jaunimo Metais norima išryškinti cilę momentų. Kiekvieną mėnesį skirtinas dėmesys vienam jaunimo klausimui. Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongreso Komitetas pasiūlė ir PLB Valdyba patvirtino sekančią programą kiekvienam mėnesiui:

Sausis — Keliama Jaunimo Metų prasmė, tikslai, svarba. Ruošiamasi Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresui. Keliamos įvairios jaunimo problemos. Jaunimas traukiamas į aktyvesnį lietuvišką gyvenimą.

Vasaris — Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo minėjimus Vasario 16 proga rengia jaunoji karta, skatinama ir talkinama vyresniųjų. Minėjimus praveda visuose kraštuose jaunimas. Pagrindiniais kalbėtojais kviečiami jaunosios kartos žmonės.

Kovas — Jaunimas ir vyresnieji aktyviai įsijungia į Jaunimo Kongreso lėšų telkimo vajų. Kovo 6 diena — vaikus diena visame pasaulyje sutelkti lėšas Kongresui (parodomis, posėdžiams, stipendijoms kitų kraštų jaunimui atvažiuoti, leidiniams ir t.t.)

Balandis — Lietuviškos spaudos svarba jaunimui. Skatinama laikraščių ir žurnalų prenumerata, knygų skaitymas ir parama spaudai. Jaunimas traukiamas į skaitytojų ir bendradarbių eiles. Keliama jaunimo spauda.

Gegužis — Susipratusios lietuviškos jaunos šeimos svarba, lietuviškų šeimų kūrimas, gerai pasirodusios jaunos lietuviškos motinos reikšmė tautiškumui lietuviškoje šeimoje.

Birželis — Prisimenamos lietuvių partizanų kovos už Lietuvos laisvę. Tos laisvės kovos tęsimo pareiga jaunimui. Visi lietuviai renkasi į Čikagą, JAV, į Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresą parodyti pasauliui savo vienybę ir norą siekti Lietuvai laisvės. Kongresas prasideda birželio 30.

Liepa — Jaunimo Kongresas baigiasi III-ja JAV ir Kanados Lietuvių Dainų Švente liepos 3. Po Kongreso vienos savaitės studijų stovykla kitų kraštų jaunimui. Vėliau viešėjimas lietuvių šeimose JAV ir Kanadoje iš kitur atvykusiems.

Rugpjūtis — Jaunimo organizacijų stovyklų reikšmė. Jaunų šeimų bendras atostogavimas.

Rugsėjis — Lituanistinių mokyklų svarba. Lituanistinių studijų reikšmė. Lietuvių Bendruomenės ir lietuvių organizacijų reikalingumas.

Spalis — Mokslo, ypatingai augštojo, reikšmė jaunimui. Jo siekimas.

Lapkritis — Jaunimo organizacijų reikšmė. Jaunimas skatinamas į jas stoti.

Gruodis — Tarpusavio ryšių palaikymas tarp pasaulio lietuvių Kalėdų proga.

PLB Valdyba

ECHO VALLEY lietuviška vasarvietė

Atidaryta ištisus metus. Lietuviai savininkai *Elena* ir *Julius GARMAI* visus maloniai kviečia atvykti. Iš anksto kreiptis:

ECHO VALLEY, Echo Lake, Pa. — Telef.: 717 - 424 - 1920.

DŽIAUGSMAS — POILSIS IR RAMYBĖ POCONO KALNUOSE

Kur vakar dienos malonumai — tampa rytdienos maloniais prisiminimais...

Puikūs ir patogūs kambariai su televizija, radijo ir voniomis, arba atskiri nameliai. Modernus baras, didelis maudymosi baseinas ir ežerėlis, 20 akrų miško, visokiausias sportas vasarą ir žiemą, šokiai ir geras lietuviškas maistas. Nuolaidos: organizacijoms, stovykloms, suvažiuojamams

VETERANAI DETROITE

Detroito ramovėnų valdyba nutarė Lapkričio 23-sios — Lietuvos kariuomenės atkūrimo — minėjimą rengti lapkričio 28 d., o skyriaus narių visuotiną susirinkimą šaukti gruodžio mėn. 12 dieną 11:30 val. Minėjimas bus su paskaita ir menine dalimi. Įėjimas visiems laisvas ir neapmokamas. Jm.

RAMOVĖS PREMIJOS

už 1964 m. tilpusius KARYJE straipsnius, pagal Premijų komisijos Čika-

goje sprendimą, teko: 50 dol. Z. Raulinaičiui už str. **Vaidevutis**; 40 dol. K. Ališauskui už str. **Sovietų karinė Lietuvos okupacija**; 30 dol. P. Būteniui už str. **Gal praverstų?!**

Lapkričio 23-čioji Brooklyne bus minima lapkr. 20 d., šeštadienį. Apiešimo parap. salėje. Programoje bus skaidrių (slides) serija "Žvilgsnis į Lietuvos Karį", meninė dalis, bufetas ir šokiai. KARIO loterijai skulptorius V. Raulinaitis padovanojo savo kūrinių "Lietuvos girių stumbras".

ATTITAISSOME

Š.m. KARIO Nr. 8, TT skiltyje, mano rašytoje korespondencijoje, nors ir buvo rašomąja mašinėle išspausdinta, tapo iškraipytos asmenų pavardės. Atspausdinta: B. Giedas, turi būti B. Gieda; Brikavičienė, turi būti Grikavičienė; D. Mitrikienė, turi būti Mitkienė. O. Zadvydus

AUKOJO KARIUI:

L.V.S. "RAMOVĖ" Chicagos Skyrius \$610.81.
M. Karaša, Baltimore, Md. — \$2.00.

Prenumerata JAV-se ir užsienyje: Metams — \$6.00, pusmečiui — \$3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal sutarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

K A R Y S

1916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

*

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.